

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α .

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1867.

ΤΟΜΟΣ ΙΗ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 414.

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

(Τέλος. 18ε φυλλ. 412.)

Ἡ πρώτη ἀπόδειξις ὁρμᾶται ἐκ τινος παλαιᾶς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν τελευτησάντων μεταβαίνουν εἰς τὸν ἕδην καὶ ἐκεῖθεν πάλιν ἐπανακάμπτουσιν ἐνταῦθα καὶ γίνονται ἐκ τῶν τεθνεώτων. Αὕτη δὲ ἡ πρότασις γενικευομένη ἀνάγεται εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐκείνην ἀρχὴν τοῦ Ἡρακλείτου, ὅτι καθόλου τὸ ἐναντίον γίνεται ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ὅτι ταῦτα μεταβαίνουν εἰς ἄλληλα. Ἐάν λοιπὸν τὰ πάντα γίνωνται ἐκ τῶν ἐναντίων, καὶ ἡ ζωὴ ἄρα γίνεται ἐκ τοῦ θανάτου, ὡς ὁ θάνατος ἐκ τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον τῆς Πλατωνικῆς ἀποδείξεως δὲν εἶναι κυρίως ἕλλο τι, εἰμὴ ἡ περὶ αἰδιότητος θεωρία τῶν πανθιστῶν καὶ τῶν ὑλοφρόνων· διότι τοιοῦτοι προσδιορισμοὶ οἷοι θάνατος καὶ ζωὴ, ἀποσύνθεσις καὶ σύνθεσις, ἐφαρμόζονται οὐχ ἥττον εἰς τὸ σῶμα ἢ εἰς τὴν ψυχὴν. Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ τῆς ἀφρημένης ταύτης ἀθανασίας, ἀλλὰ περὶ τῆς προσωπικῆς, περὶ τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀθανάτου προσωπικότητος. Οὐδὲ ἠγνοεῖ τοῦτο ὁ Πλάτων, ὅστις ἐπιστηρίζων τὴν θεωρίαν ταύτην ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ λόγου, ὑπαινίττεται ὅτι οὐπω μεταρ-

σιοῦται ὑπεράνω τοῦ ἐν τοῖς Μυστηρίοις διδασκομένου θρησκευτικοῦ δόγματος. Καὶ ἡ ἐνταῦθα δὲ ἀναφερομένη τελευταία παρκτήρησις ὅτι ἡ ἐν ἕδου κατάστασις τῶν ἀγαθῶν ψυχῶν εἶναι εὐδαίμονεστέρα τῆς τῶν κακῶν (72 E), δὲν ἐξάγεται ὡς συμπέρασμα ἐκ τοῦ προεκτεθέντος λόγου, ἀλλὰ χρησιμεύει μᾶλλον ὡς νύξις εἰς τοὺς κατωτέρω ἐπισυναφθησομένους, Μύθους περὶ μελλούσης ἀνταποδόσεως.

Ἡ δευτέρα ἀπόδειξις, ἡ μετὰ τῆς πρώτης συνεχόμενη, εἶναι ἡ τῆς προϋπάρξεως ἢ ἡ τοῦ ἀνάρχου τῆς ψυχῆς. Καὶ τῶντι, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν ἐν τῇ τοῦ Διαλόγου ὑποθέσει, ὁσάκις φαίνεται ὅτι ἀποκτῶμεν γνῶσιν τινὰ, ὅτι μαθηθόμεν τι, κυρίως ἀναμνησκόμεθα. Πᾶσα μάθησις εἶναι ἀνάμνησις· ἀλλ' ἐάν τοῦτο ἀληθεύῃ, ἀνάγκη νὰ ἐλάβομεν τὴν γνῶσιν πρὶν ἢ εἰσελθῶμεν εἰς τοῦτον τὸν βίον, ἀνάγκη ἄρα νὰ προϋπῆρχεν ἡ ψυχὴ πρὶν ἢ περιβληθῇ τὸ σωματικὸν τοῦτο περιβόλαιον. Ἀλλ' ἐάν ἡ Πλατωνικὴ αὕτη θεωρία περὶ ἀναμνήσεως ἀπογυμνωθῇ τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης μορφῆς καὶ εἰκονικῆς παραστάσεως, τί τὸ οὐσιώδες ἐκείνης ἐμπεριεχόμενον, τίς ἡ ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦτο ἀνευρισκομένη ἀληθεια; ὅτι ὁ νοῦς ἐν δυνάμει θεωρούμενος, πρὶν ἢ εἰσεῖτι ἀναπτυχθῇ καὶ ἐν ἐνεργείᾳ, πρὶν ἢ ἐπανακαμφθῇ εἰς ἑαυτὸν καὶ λάβῃ καθαρὰν καὶ διακεκριμένην συνείδησιν αὐτὸς ἑαυτοῦ, ἐμπερικλείει ἐν τῇ

ἰδίᾳ αὐτοῦ οὐσίᾳ τὰς ἀρχικὰς καὶ ἀπολύτους ἰδέας τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς κτλ. Ὅταν δὲ ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ἀσυνειδησίας καὶ τοῦ ἐν δυνάμει μεταβῆ εἰς τὴν τῆς συνειδήσεως καὶ τὸ ἐν ἐνεργείᾳ, ἀνελιττεῖ καὶ ἐξάγει ἐκ τῶν ἀδύτων τῆς ἀρχικῆς τοῦ ὑπάρξεως τὰς ἰδέας ἐκείνας, αἵτινες ἀποκαλύπτονται εἰς αὐτὸν ὡς ἰδίᾳ αὐτοῦ προγενέστερα διανοήματα, ὡς ἀναμνήσεις.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς προϋπάρξεως ταύτης δὲν ἐπαίται ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ ἀποχωριζομένη τοῦ σώματος διαρκεῖ, ἀλλ' εἶναι ἐνδεχόμενον ὅταν ἀποχωρίζεται τοῦ σώματος ἢ ἀπόλλυται, κατὰ τὴν τοῦ Σιμμίου ἐνστάσιν, δέον ἢ δευτέρα αὕτη ἀπόδειξις νὰ συναφθῆ μετὰ τῆς πρώτης, ἐξ ἧς ἀναγκαιῶς ἐπιτεταί ὅτι καὶ ἀφοῦ ἀποθάνῃ ὑπάρχει, ἐπειδὴ δυνάμει τοῦ σταθεροῦ νόμου τῆς φύσεως καθ' ὃν οὐδὲν ἀπόλλυται, ἀλλὰ τὰ πάντα ἀνακάμπτουσιν εἰς ἄλληλα, καὶ αὕτη ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς ζωῆς μεταβαίνουσα εἰς τὸν θάνατον, ἐκ τούτου πάλιν ἀνακάμπτει εἰς τὴν ζωὴν.

Ἀλλ' ὁ Πλάτων σύνοιδεν ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἀναμνήσεως παραλαμβάνομένη δευτέρα αὕτη ἀπόδειξις τῆς προϋπάρξεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῖς συζευγνυμένη μετὰ τῆς πρώτης, δὲν εἶναι εἰσέτι ἀποχωρῶσα, δὲν ἱκανοποιεῖ ἀρκούντως τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ διεγειρομένην ὑπόνοιαν, μήπως εἰ καὶ πρὸ τούτου τοῦ βίου προϋπάρχουσα, μετὰ θάνατον ὅμως διασκεδαννυμένη ὑπὸ τοῦ ἀέμου ἐξαφανίζεται. Ὅθεν πρὸς μείζονα ἐπιστήριζιν τῶν προηγουμένων ἀποδείξεων ἐπάγεται καὶ ἡ τρίτη, ἐπεριεδομένη ἐπὶ τῆς συγγενείας τῆς ψυχῆς μετὰ τῶν ἰδεῶν. Συγκειμένου τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δύο φύσεων, ἐκ τῆς τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τὸ μὲν ἀνήκει εἰς τὸ εἶδος τῶν ὄντων καὶ συνθέτων, ἐπομένως δὲ διακρινόμενον ὄντων ἢ δὲ εἰς τὸ τῶν νοητῶν καὶ ἀπλῶν, ἐπομένως δὲ καθὼ συγγενεστέρα πρὸς τὰς ἰδέας μετέχει μᾶλλον τοῦ ἀδιαιρέτου αὐτῶν καὶ τῆς ἀπλότητος. Καὶ ἐπειδὴ αἱ μὲν ἰδέαι παριστώσι τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ἀμετάβλητον, τὰ δὲ σώματα τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἀλλοίωσιν, ἡ ψυχὴ ἐναγωνίως τείνει ὅπως ἀπὸ τούτων φθάσῃ εἰς ἐκείνας· διότι σκοποῦσα μὲν τὰ ὄντα διὰ τῶν αἰσθήσεων πλανᾶται καθὼ ἐφαπτομένη ἀντικείμενα πλανώμενα, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀρνούμενη τὰ αἰσθητικὰ καὶ αὕτη καθ' ἑαυτὴν σκοποῦσα τὰ ὄντα, ὑψύεται εἰς τὸ καθαρὸν καὶ ἀναλλοιώτων, καὶ πύουσα τοῦ δισταγμοῦ καὶ τῆς ταραχῆς κατανατᾷ εἰς τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡρεμίαν τοῦ ἐπιτευχθέντος τέρατος. Καὶ διατί; διότι ἔχει συγγένειαν πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ἀναλλοιώτων, οὐχὶ δὲ πρὸς τὴν γένεσιν καὶ τὸ φθαρτὸν, διότι ἐν ἄλλοις ῥήμασιν ἡ ψυχὴ κατ' ἀντίθεσιν τῶν αἰσθητικῶν ὄντων, αἵτινα δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἀπλῶς ἀντικείμενα τῆς σκέψεως αὕτη εἶναι ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, σκοποῦσα τὰς ἰδέας αὐτὰς

καθ' ἑαυτὰς καὶ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων σκοπεῖ αὕτη ἑαυτὴν, τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ, συναποτελοῦσι μίαν ἐνότητα ἀπλῆν καὶ ἀναλλοιώτων.

Ἐνταῦθα μάλιστα σημειωτέον ὅτι διὰ τῆς νέας ταύτης φάσεως, ἣν ἔλαβεν ἡδὴ ἡ ἀπόδειξις αὕτη, οὐχὶ μόνον συνέχεται πρὸς τὰς προηγουμένας ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν, πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐξ ἧς προήλθεν ἡ ἔρευνα, ὅτι ἡ τάσις καὶ ὁ πόθος τοῦ ὀρθῶς φιλοσοφοῦντος δέον ἢ ἀπευθύνεται ἀποκλειστικῶς πρὸς τὴν ἀθανασίαν, ἣτις ἀποδεδεικται ἡδὴ ἐγκειμένη εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς, οὕσα ἴδιον ταύτης προσὸν καὶ κατηγορούμενον.

Ἐν τῇ ἀποδείξει δὲ ταύτῃ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν οὐχὶ μόνον τὸ θεωρητικὸν μέρος, ἐφ' ὅσον ἡ ψυχὴ διὰ τῆς ἀρνήσεως τοῦ αἰσθητικοῦ ἀνυψοῦται εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς, ἀλλὰ καὶ τὸ πρακτικόν, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἄρχει καὶ δεσπόζει τοῦ σώματος καὶ ἐξευγενίζουσα αὐτὸ τὸ μετατρέπει εἰς μέσον τοῦ ἴδιου αὐτῆς σκοποῦ, εἰς ὄργανον τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἠθικότητος.

Τὰ τρία δὲ ταῦτα στάδια τῆς διαλεκτικῆς ἀποδείξεως, αἵτινα συλλήβδην συναπαρτίζουσι τὸ πρῶτον τμήμα αὐτῆς (διότι διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα), κλείει μῦθος τις περὶ μελλούσης ἀνταποδόσεως, ὡς παρακατιόντες θέλομεν ἰδεῖν ὅτι καὶ τὸ ἐπόμενον δευτέρον τμήμα κλείει παραπλήσιος μῦθος, λαμβάνων χαρακτηρισκὰ καθολικώτερον καὶ περιστρεφόμενος εἰς βαθυτέρας κοσμολογικὰς θεωρίας, ἐνῶ ὁ πρῶτος, περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται, εἶναι μᾶλλον ἠθικὸς καὶ πραγματευέται μόνον περὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν μὴ φιλοσόφων, οὕτινος ἰδοῦ ἐν συνόψει τὸ κύριον σημαίνονμενον (80 A—84 B.) Ὅσα μᾶλλον ἀποσπᾶται τις τῆς φιλοσοφίας, τοσοῦτω περιπαθέστερον προσκολλᾶται εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτοῦ, ἐπομένως δὲ τοσοῦτω ἐγγύτερον καταβιβάζεται εἰς τὴν κτηνώδη κατάστασιν ἀπεναντίας ὅμως ὅσα προθυμότερον ὀρέγεται τῆς μελέτης τοῦ θεοῦ καὶ ἀθανάτου καὶ ἀπολύτου ὄντος, τοσοῦτω ἐλαφρότερον ἀνίπταται εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τῆς ἐπιστήμης· καὶ ἡ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ κατάστασις τῆς ψυχῆς, εἴτε πνευματικὴ εἴτε ζωώδης, συνεπάγεται ἀναλόγως συνεπειὰς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Τὰ δὲ ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ ἀναφερόμενα περὶ τῆς ἄκρας ἀντιθέσεως τῶν φιλοσόφων καὶ μὴ φιλοσόφων, περὶ τῆς μετὰ θάνατον πνυτελοῦς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγῆς τῶν μὲν καὶ περὶ τοῦ σωματοειδοῦς τῶν δὲ, καὶ τὰ περὶ τῆς εἰς ζωὴν μετενσωματώσεως τῶν ψυχῶν, ὅπως δ' εἶπεν τὰ περὶ τῆς ἀντιθέσεως μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος, μετὰ τὴν ἰδεῶν καὶ αἰσθητικῶν ἀντικειμένων, πάντα ταῦτα βαθμηδὸν προϊόντος τοῦ διαλόγου μετριάζονται καὶ περιστέλλονται.

Μεταβαίνοντες ἡδὴ εἰς τὸ δευτέρον τμήμα τῆς ἀποδείξεως δέον νὰ προαναμνήσωμεν ὅτι τοῦτο δὲν περιέχει ἄλλο τι εἰμὴ τὴν ἀνασκευὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Σιμμίου πρῶτον καὶ ἐπειτα ὑπὸ τοῦ Κέβητος προταθειῶν ἐστάσεων κατὰ τῶν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Σωκράτους προσηχθέντων ἐπιχειρημάτων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Τηροῦντες οὖν καὶ ἡμεῖς τὴν αὕτην τάξιν ἀναλαμβάνομεν πρῶτον τὴν τοῦ Σιμμίου ἐνστάσιν καὶ τοὺς πρὸς ἀναίρεσιν αὐτῆς ἀντιταχθέντας ὑπὸ τοῦ Σωκράτους λόγους.— Ὁ Σιμμίος, ὡς ἐκ τῆς Σχολῆς τῶν Πυθαγορείων εἰς ἣν ἀνήκεν, διΰσχυρίζεται, ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι εἰδὸς τι ἀρμονίας ἀποτελουμένης ἐκ τῆς ὀρθῆς καὶ μετρίας κράσεως τῶν διαφορῶν στοιχείων τοῦ σώματος. Ἡ ἐν τῇ ἐνστάσει ταύτῃ ἐγκειμένη ἔννοια εἶναι ἡ ἄρνησις τῆς ψυχῆς ὡς ὄντως πραγματικῆς καὶ ἐνυποστάτου. Ἡ ἀρμονία, καθὼ προτὶν τῆς ἡρμωσμένης λύρας, δὲν εἶναι τι αὐθύπαρκτον, ἀλλὰ διαδοχικὸν φαινόμενον ὄντος τινός, εἶναι ἀφηρημένη τις ἡ σχετικὴ ἔννοια· ἐάν δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἦναι τοιαύτη τις ὡς πρὸς τὸ σῶμα, ἐνισχύεται βεβαίως ἡ ἀναφανομένη ὑπόνοια μήπως διαλυομένου τοῦ σώματος καὶ ἡ ψυχὴ διαλύεται.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ἀναφερομένη ἀνασκευὴ τῆς ἐνστάσεως ταύτης τοῦ Σιμμίου ἀπαρτίζει τὴν τετάρτην ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν συμπληροῖ τὴν θεωρίαν περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς, ἐξ ἧς μετὰ ταῦτα ἀποδείκνυται ἀμέσως καὶ ἀπ' ἐυθείας ἡ ἀθανασία τῆς. Αὕτη δὲ ἡ ἀνασκευὴ εἶναι τριμελής. Α^ο ἡ ἐνστάσις τοῦ Σιμμίου ἀντιφάσκει πρὸς τὴν ἡδὴ ὁμολογηθεῖσαν θεωρίαν τῆς προϋπάρξεως· διότι ἀνωτέρω ἀποδεδεικται ὅτι ἡ ψυχὴ προϋπάρχει πρὶν ἢ εἰσελθῆ εἰς τὸ σῶμα. Ἀλλ' ἡ ἀρμονία τότε μὲν παράγεται, ὅταν συγκροτηθῶσι καὶ συναρμωσθῶσι τὰ μέρη τῆς λύρας· ἡ ψυχὴ ἄρα διαφέρει ἀμήχανον ὅσον τῆς ἀρμονίας, ἐφ' ὅσον ἡ μὲν προεργεῖται τοῦ σώματος, ἡ δὲ ἀρμονία ἐπιτεταί μετὰ τὴν σύνθεσιν τῶν μερῶν τῆς λύρας. Β^ο Ἡ μὲν ἀρμονία ἐπιδέχεται διαφορῶς βαθμοὺς καὶ δὲν ἀποκλείει ὀλοτελῶς ἀπ' ἑαυτῆς τὴν ἀναρμοστίαν· ἀπεναντίας δὲ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνεπίδεκτος βαθμολογίας, εἶναι πάντοτε ἡ αὕτη, οὐδὲ ἐπιδέχεται τὸ πλεόν ἢ τὸ ἧττον, ὡστε καθὼ ψυχὴ νὰ ἦναι μᾶλλον ἢ ἧττον ἐτέρας. Πρὸς δὲ, ἐπειδὴ ἐκ τῶν ψυχῶν αἱ μὲν ἔχουσι τὰ προσόντα τῆς νοημοσύνης καὶ ἀρετῆς αἵτινα εἰσι καὶ αὐτὰ οἰοῖται ἀρμονία τις, ὁ διΰσχυρίζομενος ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀρμονία, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀρμονίᾳ ἐνυπάρχει καὶ ἄλλη ἀρμονία· αἱ δὲ ἔχουσι τὰ τῆς ἀνοίας καὶ μοχθηρίας· ἀνάγκη ἄρα ὁ αὐτὸς πάλιν νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐν τῇ ἀρμονίᾳ ἐνυπάρχει ἀναρμοστία. Τέλος δὲ ἐάν ἦναι ἀληθές ὅτι ἐτέρα ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον

ψυχὴ ἐτέρας, ἐπιτεταί ὅτι, ἐάν ἦναι ἀρμονία, οὐδεμία διάκρισις μετὰ τῶν ὑφίσταται, ὅτι ἐτέρα ψυχὴ δὲν δύναται νὰ ἦναι φρονιμωτέρα καὶ βελτίων ἐτέρας. Ὅθεν οἱ λέγοντες ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀρμονία, καταφάσκουσιν ὅτι αἱ ἀνθρώπινοι ψυχαὶ εἶναι παντάπασι ἀπειροὶ κακίας καὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἄλλων ζώων εἶναι ὁμοίως ἀγαθῆ, ὅπερ ἄτοπον. Γ^ο Ἡ ψυχὴ σύνοιδεν ἑαυτὴν οὕσαν ἀνεξάρτητον τῶν σωματικῶν ὀρμῶν καὶ τάσεων, ὡς ἐλευθέραν δυνάμιν ἀπ' ἑαυτῆς προσδιοριζομένην καὶ πολλὰκις ἀνθισταμένην εἰς τὰ πάθη τοῦ σώματος· ἀλλὰ πῶς ἤθελε δεσπόζειν καὶ ἡγεμονεῖν τούτου τοῦ σώματος, ἐν ἧτον ἀρμονία; διότι ἡ ἀρμονία σταθερῶς ἐξαρτᾶται καὶ προσδιορίζεται ὑπὸ τῶν στοιχείων ἐκείνων, ἐξ ὧν συντίθεται.

Διὰ μὲν τοῦ πρώτου λοιπὸν καὶ τρίτου μέλους τῆς ἀνασκευῆς ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἡ σωματικὴ ἀρμονία· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, ὅπερ ἐστὶ καὶ τὸ κυριωδέστερον, ὅτι αὕτη καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη δὲν εἶναι ἀρμονία, ἀλλὰ τι ὑπέρτερον τῆς ἀρμονίας, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ σχήματος, διότι ὁ Πλάτων ὀρθῶς ἐνόησεν ὅτι τὸ Πυθαγορείον σύστημα, ὅπερ πάντα τὰ ὄντα, τὰ νοητὰ οὐχ ἧττον ἢ τὰ ὄρατα, ἀνάγει εἰς ἀριθμοὺς καὶ ἀρμονίας, δὲν δύναται νὰ συστήσῃ οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν διάκρισιν μετὰ τῶν δύο τούτων τάξεων τῶν ὄντων. Ὅθεν ἐάν ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ἀρμονία ἦναι ἀθάνατα, ἀνάγκη καὶ τὸ σῶμα νὰ ἦναι ἀθάνατον οὐχ ἧττον ἢ ἡ ψυχὴ· ἐπομένως δὲ ὁ Πλάτων ἐκ τῆς ἐπιχειρηματολογίας τῆς ψυχῆς καθὼ ἀρμονίας ἐξάγει ἀπεναντίας μάλιστα ἀπόδειξιν κατὰ τῆς ἀθανασίας τῆς, ἣν ἔθεσεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Σιμμίου.

Ὁ δὲ Κέβης βαδίζει πορεῖαν ἀντίθετον πρὸς τὴν τοῦ Σιμμίου, θεωροῦντος τὴν ψυχὴν ὡς ἐξαχόμενον τοῦ σώματος· διότι ἐκεῖνος ὀρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς μετενσωματώσεως παραδέχεται τοῦλάχιστον ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξυφαίνει τὸ σῶμα, δηλαδὴ ὅτι αὕτη πλάττει τὸ σῶμα μεταδίδουσα αὐτῷ τὴν ζωτικότητα. Ἀλλὰ τίς οἶδε, λέγει, μήπως ἡ πλαστοουργὸς αὕτη δυνάμις ἣτις ἐπιζῆ εἰς τὸ σῶμα διότι προηγεῖται καὶ διακρίνεται τούτου, ἔχη καὶ αὕτη τὸ τέλος τῆς; Τίς οἶδε μήπως ζωοποιούσα διαφόρους σωματικούς ὀργανισμοὺς τέλος πάντων ἐξαντλήται διὰ τῆς διαδοχικῆς ἀνανεώσεως τῶν ἔργων τῆς; Ἴσως ἀλλοιοῦται μετὰ τῶν σωματικῶν τῆς· ὅτι δὲ ταῦτα γίνονται ἀείποτε ἀσθενέστερα, τοῦτο ὑποδεικνύει τὴν βαθμιαίαν τῆς ψυχῆς χαλάρωσιν, καὶ ὁ θάνατος ἐνδέχεται νὰ ἦναι ἡ ὀλοτελής ἀπόσβεσις τῆς, ἣν διαδέχεται κατόπιν ἡ διάλυσις τοῦ τελευταίου τῆς σώματος. Οὐδὲ ἰσχύει πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἀθανασίας τῆς ἢ τῆς προϋπάρξεώς τῆς. Μάλιστα δὲ ὁ Σωκράτης πρὶν ἢ ὑπο-

βάλη εις τὴν βίασνον τῆς διαλεκτικῆς τὴν ἀντίρρησην ταύτην τοῦ Κέβητος, ἐπαναλαμβάνει αὐτὴν ἐξεπίτηδες, ἵνα μὴ τι διαφύγῃ τὴν μνήμην του, ἐπιπροσθέσει ἀφ' ἐκτου πρὸς ἐτι μείζονα ἐπιβρῶσιν τῶν σκέψεων τοῦ Κέβητος, ὅτι ἐκ τῆς προὔπαρξως τῆς ψυχῆς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ τὸ ἐναντίον τῆς ἀθανασίας, διότι καὶ αὐτὸ τὸ νὰ εἰσέλθῃ εἰς σῶμα ἀνθρώπινον εἶναι εἰς αὐτὴν, ὡς νόσος ἀρχὴ καὶ πηγὴ ὀλέθρου.

Ὅθεν ὁ Σωκράτης ἐπιχειρῶν ἤδη τὴν ἀνασκευὴν τῆς ἐνστάσεως τοῦ Κέβητος φέρει τὴν τελευταίαν ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἣτις ἐπέχουσα τὴν πέμπτην τάξιν ἀποδεικνύεται ὡς ἡ ἀκροτάτη πασῶν τῶν ἄλλων στηριζομένη ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιληφθῆ τοῦ κυρίου θέματος τῆς διαλεκτικῆς ταύτης ἐρεύνης, προτάττει εἰσχωγῆν τινὰ, ἐν ἣ ἐκτίθησι τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφικῆς του διανοίας καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τηρηθεῖσαν μέθοδον πρὸς ἀνέρεσιν τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν ἵσως δὲ χάριν τῶν πρωτοπειρῶν δὲν ἀποβαίνει περιττὸν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σωκράτους ὁ Πλάτων παρίστησι τὴν ποιεῖν τῆς ἰδέας αὐτοῦ φιλοσοφικῆς μορφώσεως.

Καὶ ἐνταῦθα βεβαίως κατὰ πρῶτον ἀνακινεῖται τὸ μέγα ζήτημα περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τῶν ὄντων, τίς ἢ αἰτία τῶν φαινομένων τούτων, διατί ὑπάρχει ἕκαστον, διατί γίνεται καὶ διατί ἀπόλλυται. Ἡ Ἰωνικὴ Σχολὴ ἡ ἀναδιφοῦσα τὰ τῆς φύσεως περιορίζεται εἰς αὐτὰ τὰ φαινόμενα, ἀλλ' οὐδέ ποτε ἀνυψοῦται εἰς αὐτὴν τὴν πρωτίστην καὶ κυρίαν αἰτίαν. Περιπλανᾶται εἰς ἄπειρον πληθὺν δευτερευουσῶν αἰτιῶν, ἐξετάζει τὰ ὄντα ἄνευ, τοὺς ὄρους, τὰς ἀφορμὰς τῆς ὑπάρξεως, ἀλλ' ἀγνοεῖ τὸ οὐ ἕνεκα, τὸν ἐνδόμυχον καὶ οὐσιώδη αὐτῆς λόγον. Οἱ φυσιοδίφαι ἐξηγοῦσι τὰς αἰτίας τῶν πραγμάτων ἀπρακτικῶς ὡσπερ τις ἐρωτώμενος διατί ὁ Σωκράτης κάθηται ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ἀπεκρίνετο, διότι ἔχει σῶμα, μέλη, μυῖνας καὶ νεῦρα, καὶ βεβαίως ἄνευ τούτων δὲν θὰ ἐκάθητο· ἀλλ' ἠγνόει νὰ δώσῃ τὸν οὐσιώδη λόγον τοῦ καθίστατος, ὅστις εἶναι ἡ ἐλευθέρα ἀπόφασις τοῦ Σωκράτους ἵνα ὑποστῇ τὴν ποινήν ἣν οἱ νόμοι αὐτῷ ἐπιβάλλουσι, παραιτούμενος τῆς προσφερομένης εὐκαιρίας πρὸς δραπέτευσιν.

Ἡ πρωτίστη αἰτία, ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ εἶναι ὁ νοῦς, ἀρχὴ ἣν πρῶτος ὁ Ἀναξαγόρας ἀνεκέρυξεν· οὕτως τὸ λάθος εἶναι ὅτι πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων ἐκλαμβάνει καὶ αὐτὸς ὡς οἱ προγενέστεροι φιλόσοφοι, τὰ ὀργανικὰ αἰτία ἢ τοὺς ἀναγκαίους ὄρους ὡς αἰτίας καὶ ὅταν ἀπορήσῃ πρὸς εὑρεσιν τοιούτων, τότε ἔλκει τὸν νοῦν ὡς Θεὸν ἐκ μηχανῆς. Ἄλλως δὲ, ἐπειδὴ ὁ νοῦς ἐνεργεῖ πάντοτε σκοπίμως καὶ ὁ ἀπόλυτος τελικὸς σκοπὸς τῶν ὄντων ταυτίζεται μετὰ τοῦ

ἀγαθοῦ, εἶναι αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν, ὠφείλε νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ ἀληθὴς αἰτία τῶν ὄντων εἶναι ἡ τελικὴ, τὸ οὐ ἕνεκα, τὸ ἀριστον καὶ τὸ βέλτιστον· ὠφείλε π. χ. ἀν' ἀσχυρίζηται ὅτι ἡ γῆ εἶναι τραπεζοειδῆς ἢ στρογγύλη, νὰ ἐξηγήσῃ τὸν λόγον διατί εἶναι βέλτιον νὰ ἔχῃ τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο τὸ σχῆμα.

Ἀλλ' ἡ τελικὴ αἰτία τότε μόνον εἶναι ἀληθὴς, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὅταν ἦναι ἐνταυτῷ καὶ ποιητικῇ, ὅταν ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ὡς ἡ ἀκροτάτη ἰδέα ἐμπεριέχῃ ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸν νοῦν. Ὅθεν ἡ ἰδέα ἐν ἑκάστῳ ὄντι εἶναι τὸ ἐσωτερικόν καὶ οὐσιώδες στοιχεῖον, ὑπερ ἐπιπροσθετόμενον εἰς τὴν ὕλην, τὴν διοργανοῦ καὶ παρέχει αὐτῇ τὸ εἶδος. Ἡ ἰδέα εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς τύπος πνευτῶς ὄντος.

Εἰς τοῦτο δὲ τὸ ἐπεισόδιον, ἐνθα ὁ Πλάτων διαλαμβάνει περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας του ἢ περὶ τῆς φιλοσοφικῆς προπαιδείας του, πραγματεύεται συνάμα καὶ περὶ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου τῆς καθοδηγητάσης αὐτὸν εἰς τὴν πρακτικὴν τῶν ἰδεῶν. Αὕτη δὲ ἦν ἡ ἐν τῇ διανοίᾳ παραλαμβανομένη ὑπόθεσις, ἣτις δέον νὰ ἐξετάζηται ἀν' ἀνάγκην ὅλοσχερῶς πρὸς τοὺς λογικοὺς νόμους, δηλαδή ἀν' ἀναπτύσσουσα ἀπάσας τὰς συνεπειὰς τῆς δὲν φέρῃ εἰς ἀντιφάσεις, ἀπειναντίας μάλιστα τὰς λύει. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐάν τις ἀρνήται τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀνάγκη νὰ δίδηται λόγος αὐτῆς, τιθεμένης πάλιν ὡς βάσεως ἄλλης τινος ὑποθέσεως, ἣτις μεταξὺ τῶν καθολικωτέρων νὰ φαίνηται βελτίστη, ἕως οὗ ἐπιτευχθῇ τις ὁμολογουμένη καὶ αὐταπόδεικτος. Συνάμα δὲ λαμβάνει ἐντεῦθεν τὸ ἐνδόξιμον ὅπως διακρίνη τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μέθοδον τῆς τῶν ἀντιλογικῶν, τούτεστι τῶν σοριστῶν καὶ τῶν ἐριστικῶν, οἵτινες ἐπαρκοῦντο μόνον νὰ καταδικάζουσι τὰς ἀντιφάσεις οὐχὶ δὲ καὶ νὰ τὰς λύωσι, συμφύροντες καὶ συγχέοντες τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη, τὰς ὑπερτέρας καὶ ὑποταγεῖς ἐνοίας ἐν ἄλλοις ῥήμασι, μὴ ποιοῦμενοι τὴν προσήκουσαν διαίρεσιν καὶ κατάταξιν τῶν ἀρχῶν, ὑπερ ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν καὶ πραγματικὴν μέθοδον, δι' ἣς ὁ Πλάτων ὁμολογεῖ ὅτι ἐφθασεν εἰς ἀσφαλῆς ὁρητῆριον, εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν.

Ἐπὶ τούτων οὖν τῶν ἰδεῶν, ὡς τοῦ μόνου ἀκραδάντου ἐρείσματος πάσης γνώσεως, ἀνάγκη νὰ στηρίζηται ὁ μέλλων νὰ φιλοσοφήσῃ ὀρθῶς περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, ὁ μέλλων νὰ χειραγωγηθῇ ἀσφαλῶς πρὸς ἀνέρεσιν τῆς ἀληθοῦς αἰτίας τῶν ὄντων καὶ εἰς ταύτας ἐμβλέπων νὰ ῥυθμίξῃ τὰς ἐρεῦνας του, ἐπὶ τούτων στηριζόμενος καὶ ὁ Πλάτων ἀποπειρᾶται ὅπως θέσῃ τὴν κορωνίδα τῶν ἀποδείξεών του, ἀνασκευάζων τὴν δοξασίαν τοῦ Κέβητος ὑπονοοῦντος μὴπως ἡ ψυχὴ, καὶ τοὶ πολυχρονιωτέρω τοῦ σώματος, ἐπὶ τέλους ὅμως καὶ αὐτὴ ἀπόλλυται. Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν σειρὰν τοῦ συλλογισμοῦ,

δι' ἣς ἐκ τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν ἐξάγει τὴν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ὀριστικὴν ἀπόδειξιν· παρατηροῦμεν ὅτι·

Ἡ ἰδέα, κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἶναι ἡ οὐσία, ὁ λόγος ἢ τὸ εἶ ἐστι τῶν ὄντων· εἶναι τὸ γενικὸν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, τὸ καθόλου, τὸ ἐπὶ πᾶσι κοινόν, τὸ ἐν ἐπιπολλῶν, τὸ ταῦτόν ἐν τοῖς διαφόροις. Ἰπὸ λογικὴν ἐποψὴν αἱ μὲν ἐκ τῶν ἰδεῶν εἶναι πρὸς ἀλλήλας ὑπερβεβηκυῖαι, αἱ δὲ ὁμοταγεῖς, αἱ δὲ ὑποταγεῖς· ἡ δὲ ἀνωτάτη πασῶν εἶναι ἡ τοῦ ἀγαθοῦ, διότι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἡ πρωτίστη πηγὴ πάσης ὑπάρξεως τῆς τε ἀντικειμενικῆς καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς, τῆς τε φύσεως καὶ τῆς διανοίας. Δὲν πρέπει ὅμως ἐκ τῆς λογικῆς ταύτης τῶν ἰδεῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεως νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι αἱ ἰδέαι εἰσι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀπλῶς ὑποκειμενικαὶ ἐνοιαί, λογικαὶ ἀφαιρέσεις νοήματα ψυχῆς. Ἀπειναντίας κατ' αὐτὸν αἱ ἰδέαι ἔχουσι ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα (1)· ἐκάστη ἰδέα εἶναι καθ' αὐτὸ ὄν, ἀπλοῦν, (μονοειδὲς), τέλειον (2).

Καὶ αἱ μὲν ἰδέαι ἴστανται ἐν τῇ φύσει ὡσπερ παραδείγματα (3), τὰ δὲ αἰσθητὰ εἶναι μιμήματα τούτων, ὁμοιώματα, εἰκότες ἢ εἰδῶλα. Καὶ τοὶ δὲ ταῦτα ὑπάρχουσι διὰ τῆς εἴτε παρουσίας εἴτε κοινωνίας τῶν ἰδεῶν, εἴτε ὅπωςδῆποτε ἄλλως ἐκφρασθῇ ἢ σχέσις ἐκείνων πρὸς ταύτας (4), καὶ τοὶ αἱ ἰδέαι αὐταὶ διὰ τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ σχέσιν των περιπίπτουσι κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, εἶναι ὅμως οὐσιωδῶς ἄμοιροι τῶν τοπικῶν καὶ χρονικῶν μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων, οὐδέποτε παύουσι τοῦ νὰ ἦναι ἀπόλυτοι, οὐδέποτε μετατρέπονται εἰς τι σχετικὸν καὶ πεπερασμένον· ἐπομένως δὲ ὁ κύριος χαρακτήρ τῆς ἰδέας αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν εἶναι ὅτι οὐδαμῶς δέχεται τὴν ἐναντίαν της, εἴτε καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχουσα, εἴτε διὰ τῶν σωματικῶν ὄντων ἐκδηλουμένη. Οὕτω π. χ. τὸ θερμὸν ἀποκλείει τὸ ψυχρὸν, τὸ ἄρτιον τὸ περιττόν· ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ, καὶ τοὶ ἕτερον ὄν τῆς θερμότητος, ἐνὸσφ ὅμως διατηρεῖ τὴν φύσιν του ἀποκλείει τὸ ψυχρὸν ἢ ἡ τριάς ἐμπεριέχουσα πάντοτε ἐν ἑαυτῇ τὴν ἰδέαν τοῦ περιττοῦ οὐδαμῶς δέχεται τὴν τοῦ ἀρτίου. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς λοιπὸν ταύτης ἐρεῖδεται καὶ ἡ πέμπτη ἢ τελευταία ἀπόδειξις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· διότι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ ψυχὴ οὐσα ἢ αἰτία τῆς ζωῆς ἢ αὐτὴ ἢ ζωὴ, καὶ ἀποκλείουσα τὸ ἐναντίον της, τὸν θάνατον, διακίμεναι ἀθάνατος, καὶ αἰδίου· διότι

καθὸ ἐνυπόστατος ζωτικὴ ἀρχὴ, φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς τὰ προσόντα τῆς ἰδέας, τὸ αἰώνιον καὶ τὸ ἀνώλεθρον, = μὴδὲ δυνάμενη νὰ τὰ ἀπολέσῃ κατὰ τὴν αἰσθητικὴν αὐτῆς ἐμφάνειαν καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ σώματος, ἀναγκαίως διατηρεῖ αὐτὰ, ἀναλαμβάνουσα τὴν καθαρωτέραν καὶ ὑψηλοτέραν φύσιν της, ἐκτὸς τῆς διακρίσεως ἐκείνης ἣτις πηγάζει ἐκ τῆς ἠθικῆς διαγωγῆς, ἣν ἐτήρησε κατὰ τὸ στάδιον τοῦ ἐπιγείου τούτου βίου.

Τοιοῦτον λοιπὸν εἶναι τὸ κεράλιον τῶν ἐπιστημονικῶν μέσων καὶ τῶν μεταφυσικῶν ἀποδείξεων, δι' ὧν ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης κατέβαλε πᾶσαν διανοητικὴν προσπάθειαν ὡπὸς ἐνισχύσῃ τὰς ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος διαλόγου ὑπ' αὐτοῦ ἐκφρασθεῖσας ἐνδομύχους ἐλπίδας καὶ στεβρὰς πεποιθήσεις περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ἂν ἡ ψυχὴ μεταβαίη εἰς ἄλλον κόσμον διατηροῦσα καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα τὴν ἐνεστῶσαν συνείδησιν τῆς ἰδίας αὐτῆς προσωπικότητος, ἂν λαμβάνῃ τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἀγαθῶν ἢ τὰ ἀντίποινα τῶν κακῶν πράξεων, ἂν ὑπάρχωσιν ἐκεῖ πολλαὶ μοναὶ ἔτοιμαὶ πρὸς ἐνδιαίτησιν μιᾶς ἐκάστης ἀναλόγως τῆς ἀξίας της, πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἰσι μυστηριώδη προβλήματα ὑπερβάλλοντα τὰς δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἀνήκοντα εἰς ἄλλην σφαῖραν, εἰς τὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς προκισθηματικῆς ἐμπνεύσεως. Ὅθεν καὶ ὁ Πλάτων ἱκανοποίησας τὸν καθαρὸν λόγον διὰ τῆς αὐστηρᾶς διαλεκτικῆς, συγκαταβαίνει ἤδη ὡπὸς θέλξῃ καὶ τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἰσθημα διὰ τῆς ποιητικῆς περιγραφῆς τοῦ ἀντικειμένου τῶν καθολικῶν προσδοκιῶν τῆς ἀνθρωπότητος, παριστάνων διὰ μυθικῶν εἰκόνων τὰ ἀπόκρυφα τῆς μελλούσης ζωῆς, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε· διότι ὁ Πλάτων ὁσάκις πραγματεύεται περὶ ζητημάτων, ἐν οἷς δὲν ἐμφιλοχωρεῖ ἡ σκέψις καὶ ὁ συλλογισμὸς, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐποπτεία καὶ ἄμεσος ἐπιβολὴ, ποιεῖται χρῆσιν μύθων καὶ δημῶδων παραδόσεων, τροπολογῶν μόνον αὐτὰς καὶ διαπλάττων ἐπὶ τὸ φιλοσοφικώτερον. Ὅθεν καὶ ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει προτιθέμενος ἵνα διαλάβῃ περὶ τῆς μετὰ θάνατον καταστάσεως τῆς ψυχῆς, προσφεύγει εἰς μυθικὴν διήγησιν διαίρουμένην εἰς τρία μέρη, πρῶτον εἰς τὴν τῶν ψυχῶν ἐκδίκασιν μετὰ θάνατον (σ. 107 B.—108 C.) δεύτερον εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν οἰκίσεις (μέχρι σ. 113 Δ.) καὶ τρίτον εἰς τὰς ἀντιθέτους καταστάσεις τῶν ἐναρέτων καὶ φαύλων (μέχρι 115 A.)

Ὅτι δὲ οὐσιώδες καὶ θετικὸν διορᾶται ὑπὸ τοῦτο τὸ συμβολικὸν περιέλιγμα εἶναι ἢ παρὰ πᾶσαν τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν ἐπικρατοῦσα ὑψηλὴ ἐνοία τῆς ἠθικότητος, εἶναι ἢ σύντονος ἐμβρίθεια μεθ' ἣς ὁ Πλάτων ἀγωνίζεται οὐ μόνον ἐνταῦθα ἀλλὰ καὶ

(1) Παρμεν. σελ. 132.

(2) Φαιδ. 74, 6.

(3) Παρμεν. 132, d.

(4) Φαιδ. 100. Δ. Ὅτι οὐκ ἄλλο τι ποιεῖ αὐτὸ καλὸν ἢ ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ εἴτε παρουσία εἴτε κοινωνία, εἴτε ὅπη δεῖ καὶ ὅπως προσαγορευμένη. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο δι' ἀσχυρίζεται, ἀλλ' ἐστὶ τῷ καλῷ πάντα τὰ καλὰ γίνονται καλά.

ἀλλαγῶν (Φαίδρ. καὶ Γοργ.) ὅπως καταδείξῃ τὴν σύνδεσιν τοῦ ἐνεστώτος βίου πρὸς τὸν μέλλοντα, τὴν μετὰ θάνατον εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον ἐπικαιμένην δικαίαν κρίσιν τῶν πράξεων του καὶ τὴν ἐντεῦθεν παρεπομένην ἀμοιβὴν ἢ κόλασιν. «Τοῦτο, λέγει, (Γοργ. ὁ 25) συμβαίνει εἰς τὸν τιμωρούμενον, ὅστις ὑπὸ τινος ἄλλου δικαίως τιμωρεῖται ὅτι ἢ αὐτὸς ἐπανορθοῦται ἢ εἰς τοὺς ἄλλους χρησιμεύει ὡς παράδειγμα, ἵνα οἱ ἄλλοι βλέποντες αὐτὸν πᾶσυχοντα, ὑπὸ τοῦ φόβου ἐπανορθῶνται. Ὅσοι δὲ λαμβάνωσι τὸ εὐτύχημα νὰ τιμωρῶνται ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι οἱ διαπράξαντες ἰσχυρὰ ἀμαρτήματα (οἱ ἂν ἰσχυρὰ ἀμαρτῶσιν). Λαμβάνουσι δὲ τὸ εὐτύχημα τοῦτο διὰ τῆς λύπης καὶ τοῦ πόνου εἰς τοῦτον καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, διότι κατ' ἄλλον τρόπον δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῇ τις τῆς ἀδικίας. Ὅσοι ὅμως ἤμαρτον ἀνιάτα, ἐκ τούτων λαμβάνονται τὰ παραδείγματα, αὐτοὶ ὅμως οὐδεμίαν ἀρῶνται ἐκ τούτων ὠφέλειαν διότι εἶναι ἀνιάτοι· οἱ ἄλλοι ὅμως ὠφελοῦνται βλέποντες ὅτι οὗτοι διὰ τὰ ἀμαρτήματά των ὑπομένουσιν αἰώνως τὰ δεινότερα καὶ φοβερότερα κακὰ, περιστασιάζονται ὡς παραδείγματα ἐκεῖ εἰς τὸν ἄδην.»

Καί τοι δὲ ὁ μῦθος οὗτος συνάδει πρὸς τὸ κύριον ἐμπεριεχόμενον τοῦ προλαβόντος, διαφέρει ὅμως ὡς πρὸς τινὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα. Οὗτω π. χ. ἐνθ' ἐκεῖ ἄπαντες οἱ μὴ φιλόσοφοι συγκατατάσσονται μετὰ τῶν φαύλων, ἐνταῦθα ἀπεναντίας οἱ δόσιως βιώσαντες οἰκίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἐνθα τὰ πάντα εἰσὶ περικαλλέστερα καὶ θεϊότερα· οἱ δὲ φιλόσοφοι ὡς ἐν περὶ τοῦ ἐν τέλει τοῦ μύθου μνημονεύονται ὡς μεταβαίνοντες εἰς οἰκήσεις ἐπιλαμπρότερας τούτων, ὧν ἡ καλλονὴ ὑπερβάλλει πᾶσαν περιγραφὴν καὶ ἐξιστόρησιν. Διὰ τῶν τοιούτων δὲ οἰκήσεων ὑπαινίττεται τοὺς ἀστέρας τοὺς ἐπιάνωτερον τῆς γῆς ὑπερκειμένους, οἵτινες ἐν τῷ Φαίδρῳ προσδιωρίσθησαν διὰ τὴν ἐπιθεωρητέραν κατὰ τὰς τῶν προὑπαρχουσῶν ψυχῶν. Ἰνα δὲ προσεγγίση καὶ τὰς ἄλλας τὰς δόσιως διελθούσας τὸν βίον εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ὑποθέτει ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς προέχει εἰς τὸν αἰθέρα, ὅστις περικυκλοῖ καὶ τοὺς ἀστέρας κατὰ τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν ἀντὶ τοῦ περιβρέοντος ἡμᾶς ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Καθόλου δὲ ὅτι εἰς τὴν μυθικὴν ταύτην περιγραφὴν ἀναμειγνύεται τὸ σπουδαῖον μετὰ τοῦ ἀστέριου, τὸ ἀληθὲς μετὰ τοῦ ψευδοῦς, καὶ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ μετὰ σπουδαιότητος ἐκφερόμενα ἔχονται μόνον ἀπλῆς πιθανότητος, τοῦτο ἐπανειλημμένως ὁ Πλάτων διαβεβαίωσι, ὥστε οἱ ἐπικρίνοντες αὐτὸν ὡς δεισιδαίμονα ἂν κατενόουν τὸν τρόπον τῆς χρήσεως καὶ τὸν σκοπὸν τῶν Πλατωνικῶν μύθων, ἴσως δὲν θὰ αὐτοσχεδίαζον κατ' αὐτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ἰταμότητος.

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς παρούσης Πλατωνικῆς μελέτης ἐν τι μόνον εἰσέτι ὑπολείπεται χρῆξον ἐρμηνείας καὶ διασκλήσεως. Ὅτι μὲν ὁ Πλάτων προεσηγηγίστατο τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν οὐχὶ κατὰ τοὺς πανθεϊστὰς καὶ τοὺς ὑλόφρονας, ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐνοίαν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἥτοι τὴν ἀθανασίαν τοῦ προσώπου, τοῦ ἐγώ, εἰς ὃ ἐπιφυλάττεται ἀνταπόδοσις τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν κακῶν του πράξεων, τοῦτο σαφῶς ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἀποδείκνυται. Ἀλλ' ἐὰν ἡ Πλατωνικὴ αὕτη θεωρία ἀντιστοιχῇ καὶ κατὰ πάντα πρὸς τὸ περὶ ἀθανασίας χριστιανικὸν δόγμα, τοῦτο πρόκειται νὰ ἐξκριθῶσιν. Ὁ χριστιανισμὸς διδάσκει τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς μετὰ τῆς ἐξαναστάσεως τοῦ σώματος, ἐπομένως δὲ τὴν πλήρη παλινορθώσιν τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, ἥτις συνέχεται καὶ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς κτίσεως.

Ἡ γὰρ ματαιότητι, λέγει ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ἢ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Οἶδα μὲν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνδιῶνει ἄχρι τοῦ νῦν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στεναζόμεν, υἰοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι ἐπὶ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν.» (Κεφ. Β'. πρὸς Ῥώμ.) Ἀλλ' ὁ Πλάτων βεβαίως στερούμενος τοῦ φωτὸς τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἔχει μὲν τὸ προαίσθημα οὐχὶ δὲ καὶ τὴν διαυγῆ συνειδήσιν, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀθανασία συνίσταται εἰς τὴν ἐκ δευτέρου ἐνωσιν τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος. Ὅθεν καὶ ἀμφιταλαντεύεται μετὰ τὸ ἀντιθέτων λογισμῶν, μετὰ τὸ ἀντιθέτων τάσεων, τῆς μὲν ἀσκητικῆς, τῆς δὲ αἰσθηματικῆς· διότι ἀπ' ἐνός μὲν θεωρῶν τὴν ἰδέαν ὡς ἀντίθετον πρὸς τὴν αἰσθητικὴν πραγματικότητα, τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα, ἀνευρίσκει τὸν προορισμὸν τοῦ φιλοσόφου εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῆς γῆϊνης ὑπάρξεως, εἰς τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ ἀπολύτου ὄντος, ἀπ' ἐτέρου δὲ ἐκλαμβάνων τὴν αἰσθητικὴν ἐμφάνειαν, τὸν ὄρατὸν κόσμον ὡς ἀποκάλυψιν τοῦ θεοῦ, ἐκλαμβάνει τὸ αἰσθητὸν ὡς ἐκτύπωμα ἢ ὁμοίωμα τῆς ἰδέας, ἐπομένως δὲ καὶ τὸ σωματικὸν κάλλος ὡς ἀντικείμενον ἄξιον ἐνθέου ἔρωτος, (ὡς εἶδομεν ἐν τῷ Συμποσίῳ) ἢ τὴν ἡδονὴν μετὰ τῆς φρονήσεως ὡς ἀπαραίτητον στοιχεῖον τοῦ ἀκροτάτου ἀγαθοῦ τῆς τελείας εὐδαιμονίας (Φιλ. β.). Πρεσβυεὶ λοιπὸν τὸ ἄυλον τῆς ψυχῆς ὡς τὸ ἐχέγγυον τῆς ἀθανασίας καὶ τὸν θάνατον ὡς τὸν χωρισμὸν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ συνάμα διὰ τῆς εἰκόνης τοῦ ὑφάντου, ἢν χρῆται ὁ Κέβης καὶ παραδέχεται ὁ Σωκράτης, ὑπονοεῖ ὅτι οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐξυφαίνεται τὸ σῶμα τῆς, ὅθεν εἰκάζεται ὅτι κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐλ-

λαμψὴν τις ἔχει νὰ ἐξυφάνῃ σῶμα ἀνάλογον. Πρὸς δὲ, ἀποκαλεῖ τὴν ψυχὴν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς τελευταίας ἀποδείξεως, ζωτικὴν ἀρχὴν, σωματοποιὸν δύναμιν, ἐπομένως δὲ ὑπεμφαίνει ὅτι καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ καθὼς τοιαύτη δὲν δύναται νὰ ἦναι πάντη ἀσώματος. Ἐντεῦθεν ἄρα ἐξηγεῖται ἡ ἀνωτέρω παρατηρηθεῖσα ἀντίφασις ὅτι ὁ φιλόσοφος οφείλει νὰ ἐπισπεύδῃ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ὅμως εἶναι ἀθέμιτον ν' ἀφαιρῆσθ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὑλικὴν ὑπαρξιν, ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ ὁ Πλάτων παραδέχεται εἰ καὶ μετὰ τινος περιορισμοῦ τὴν περὶ μετενσωματώσεως Πυθαγόρειον διδασκαλίαν, ἐφ' ὅσον αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ὅπως ἀπονεύμῃ τὴν ἀθανασίαν εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐντεῦθεν δὲ τέλος πάντων ἐξηγεῖται διατὶ ὁ Πλάτων ἀποφαινεται ὅτι ἐν ἀπορήτοις λεγόμενος λόγος περὶ τοῦ σώματος, καθὼς δεσμοτηρίου τῆς ψυχῆς, εἶναι σκοτεινὸς καὶ δύσκολος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μέλλουσα τῆς ψυχῆς ἀποκατάστασις κυρίως δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἠθικὴ τις τελειοποίησις ἥτις συνίσταται, κατὰ τὴν ἀσαφῆ καὶ ἀόριστον δοξασίαν τοῦ Πλάτωνος, εἰς τινὰ καθάρσιν καὶ ἑλλαμψὴν τῆς τε ψυχῆς τοῦ καὶ τοῦ σώματος, συνεπτυγμένης ἔπεται ὅτι πρὸς ταύτην ἀντιστοιχεῖ καὶ τις ὑψηλοτέρα καὶ καθαρωτέρα κατάστασις τῆς φύσεως· διότι ἐὰν ἀπ' ἐνός μὲν ἡ κτίσις μέλλῃ νὰ ἦναι ἡ πραγματικὴ τῆς θείας ἰδέας, ἀπ' ἐτέρου ὅμως ἐν τῇ παρούσῃ αὐτῆς καταστάσει ἔγκειται ὁ θάνατος, τὸ ἀντίθετον τῆς ἰδέας, ἀλλῶς ὁ νοῦς δὲν δύναται νὰ λύσῃ τὴν σύγκρουσιν ταύτην εἰμὴ ὑποθέτων γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἥτοι τὴν ἀναπλήρωσιν τῆς παρούσης κτίσεως δι' ἄλλης προσδοκωμένης καθαρωτέρας καὶ ἐντελεστερας.

Τοιοῦτον λοιπὸν εἶναι τὸ ἐμπεριεχόμενον τοῦ Φαίδωνος, ὅπερ ὑψιπέτης νοῦς τῆς ἀρχαιότητος ἐκληροδότησεν ὡς ἐς αἰὶ κτήμα εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, διαγράψας τὰ ὄρια πέραν τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, ἐνεργούσα καθ' ἑαυτὴν ἄνευ τῆς συνδρομῆς ὑπερτέρας τινὸς δυνάμεως. Ἐὰν δὲ ἡμεῖς οἱ νῦν ζῶντες ὑπὸ τὴν εὐμενῆ ἐπιβροίαν ἄλλου πολλῶ ὑπερτέρου θρησκευμένου ὑπερέβημεν τὰ διαγραφέντα ταῦτα ὄρια, ἐὰν ἡμεῖς, ἐκτὸς τῆς φιλοσοφικῆς πληροφορίας, ἐκτὸς τῆς διὰ τοῦ λόγου ἀποδείξεως, προσπακητήσαμεν καὶ ἄλλην θετικωτέραν βεβαιότητα περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα οὐχὶ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ἀλλ' αὐτῆς τῆς θείας χάριτος, στηριζόμενοι τὴν ἡμετέραν ἐνέργειαν διὰ τῆς τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν ἀποκαλύψεως καὶ διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἐν ἡμῖν οἰκοῦντος ζωοποιῦ πνεύματος.

Ἐὰν δὲ τέλος πάντων προταθῇ καὶ τὸ ζήτημα τίς ἡ σχέση τοῦ Διαλόγου τούτου πρὸς τὸ Συμπόσιον, περὶ οὗ διεπραγματεύθημεν ἐν τῇ προλαβούσῃ

ἡμῶν μελέτῃ, ἀπαντῶμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἀθανασία ἀποτελῇ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς, ἐὰν ἡ ἀθανασία ἦναι ἀναγκασία ἀπόρροια τῆς ἀενοῦ ζωτικῆς τῆς δυνάμεως, δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ χρονολογηται ἀρχομένη ἀπ' ἧς στιγμῆς ἡ ψυχὴ ἀπαλλάττεται τοῦ σώματος μεταβαίνουσα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ἐκδηλοῦται καὶ νὰ ἐξωτερικεῖται καὶ κατὰ τὴν ἐνταῦθα διαμονὴν τῆς καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ αἰσθητικῷ τούτῳ κόσμῳ ὑπαρξίν τῆς, ἀθανατιζομένης καὶ αὐτῆς τῆς κυρίως θνητῆς καὶ σωματικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως. Καὶ τῶντι ἡ γῆνη αὕτη ἀθανασία, ἡ ἀθανασία αὕτη τοῦ θνητοῦ, ἀποτελουμένη διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς γενέσεως, εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ ἀντικείμενον τοῦ Συμποσίου.

Ἀλλ' ἵνα ἡ ἀρτία καὶ ὀλοτελής, ἀνάγκη νὰ ἦναι ἄπειρος, οὐ μόνον ἀτελεύτητος ἀλλὰ καὶ ἀνερχος πληρούσα ἐκτὸς τοῦ ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ αὐτὸ τὸ παρελθόν, ἢ ἐν ἄλλοις βήμασιν ἀνάγκη ἡ ψυχὴ νὰ προὑπάρχῃ καὶ πρὸ τῆς σωματικῆς ἐμφανείας τῆς· αὕτη δὲ εἶναι ἡ κυρία τοῦ Φαίδρου ὑπόθεσις. Ὅθεν οἱ τρεῖς οὗτοι Πλατωνικοὶ Διάλογοι, τὸ Συμπόσιον, ὁ Φαίδων, καὶ ὁ Φαῖδρος, συναπαρτίζουσι τριλογίαν τινὰ, κοινὸν μὲν ἀντικείμενον ἔχοντες τὴν περὶ ψυχῆς θεωρίαν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διακρινόμενοι καθ' ὅσον ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κυρίως ἐξετάζεται ἡ ἐν τῷ ὄρατῷ τούτῳ κόσμῳ τῆς ψυχῆς ὑπαρξίς, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡ μετὰ θάνατον, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ, περὶ οὗ προσεχωρῶς ἐπασχοληθῶμεθα, ἡ προὑπαρξίς αὐτῆς ἥτοι ἡ πρὸ τῆς εἰς τὸν ἐγκόσμιον τοῦτον βίον εἰσελεύσεως ἀρχέγονος αὐτῆς κατάστασις (1).

Ἐν Κεφαλληνίᾳ κατὰ Φεβρουάριον 1867.

Η ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ

ΣΛΑΙΣ ΛΕΒΕΝΦΕΛΔ

(Schleifs von Löwenfeld.)

Ἡς φθόγγος ἔχει ἐν τῷ παράγοντι αὐτὸν ἔργανον τὴν χρησιμότητά του καὶ τὴν φυσικὴν καὶ ἀληθῆ αὐτοῦ ἀξίαν. (S. Grimm.)

Ἡ γλῶσσα, ὅπως αὕτη πρὸ ἀμνημονεύτων αἰώνων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὠμιλεῖτο, εἶναι τέχνη τις ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς τέκνοις διδασκόμενη· ὅταν λ. χ. ἡ μήτηρ παρουσιάζουσα πρὸς τὸν πατέρα τὸν πατέρα, καὶ δεικνύσα αὐτὸν διὰ τῆς χειρὸς προφέρῃ τὴν λέξιν «παπᾶ» παπᾶ καλεῖ τοῦτον καὶ ὁ πατὴρ ὅταν

(1) Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ὡς κυριώτερον βοήθημα ἐλήφθη τὸ σύγγραμμα τοῦ Dr. Franz Susemihl ἐπιγραφόμενον Die Genetische Entwicklung der Platonischen Philosophie.

αὐθις τῷ ἐμφανισθῆ ἢ ὅταν δώσωμεν εἰς τὸν παῖδα ὕδωρ διὰ τὴν πῖν, ἢ ζάκχαριν διὰ τὴν φάγη καὶ ἐν ταύτῳ προσφέρωμεν τὰς λέξεις ὕδωρ καὶ ζάκχαριν, ὁ παῖς, διψῶν πάλιν, ζητεῖ ὕδωρ, καὶ ἐπιθυμῶν γλυκύ τι, ζάκχαριν· ἐὰν ἐγγχειρίζων τις τὸ ὕδωρ ἤθελε προσφέρει τὴν λέξιν « aqua » aqua ἤθελε φωνήσῃ καὶ ὁ παῖς διψῶν. Ἡ παραγωγή λοιπὸν τῶν φωνῶν τούτων, ἐξ ὧν συνίσταται λέξις τις, εἶναι μίμησις, δυναμένη νὰ ἐπιτευχθῆ καὶ παρὰ τισιν τῶν πτηνῶν, ψιττακῶ, ψαρί κλπ. διὰ συνεχῶς πρότερον ἐπανειλημμένων φωνῶν. Ἀλλ' ἡ χρῆσις τῶν φωνῶν τούτων πρὸς ἔκφρασιν τοῦ διὰ τῆς ἐξηγηθείσης λέξεως εἰς τὸν παῖδα δηλωθέντος εἶναι ἀδύνατος εἰς τὸ ζῶον. Ὁ ἀνθρώπινος παῖς συνδέει τῷ προφερθέντι ὀνόματι τὴν ἰδέαν τοῦ αὐτῷ δηλωθέντος· σκέπτεται δηλ. ὅταν καλῆ « ὕδωρ » εἰς τὴν βευστότητα τὴν ἀποσθενούσαν τὴν δίψαν του, καὶ ἐκφράζει διὰ τῶν ἐξαγομένων φωνῶν τὴν ἔννοιάν του, ὡς ἐνταῦθα π. χ. τὴν ἐπιθυμίαν του δι' ὕδωρ, ὅτι δηλ. ἐπιθυμῶ νὰ ἔχη ὕδωρ. Τὸ νοεῖν λοιπὸν διακρίνει τὸν ἀνθρώπον τοῦ ζώου, καὶ ἀναπτύσσει ἐν αὐτῷ τὴν ἰκανότητα τοῦ ὁμιλεῖν, τοῦ χρῆσθαι τοῖς φωνητικοῖς τοῦ ὄργάνου, ἅτινα, καίτοι εἰς κατώτερον βαθμὸν, κέκτηνται ὅμως καὶ τὰ ἀνώτερα εἶδη τῶν ζώων (1), ἀδυνατοῦντα νὰ ὁμιλήσωσιν ὡς μὴ δυνάμενα νὰ σκεφθῶσιν. Αἱ τοῦ ζώου φωναί, ὡς καὶ ἐν γένει αἱ πράξεις, του εἰσὶν ἄμεσοι τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀντιλήψεις ἐπιθυμίας καὶ ἄλλους, ἀγωνίας καὶ φόβου, καὶ τῆς μεγάλης ἀνάγκης τῆς τροφῆς. Τὸ ζῶον ἀναγνωρίζει τὸ εἶδος τῶν σωμάτων, ὧν ποτε ἠδέως ἐγεύσατο, καὶ ἐσθίει μὲν ταῦτα πρὸς κατάπαυσιν τῆς πείνης του, ἀφίησι δὲ κατὰ μέρος, ὅσα ἐν προτέρῳ ἀποπεῖρα δὲν τῷ ἐνοστικεῦσθαι παρατηρεῖ τὴν θέσιν ἐν ἣ εὔρε τὴν τροφήν του, ὡς καὶ τὴν θέσιν τῆς ἀναπαύσεώς του, καὶ ἀνευρίσκει ταύτην μετὰ θαυμασίας ἀκριβείας. Στιγμιαία τις ὅμως μεταβολὴ τοῦ ἀναπαυστηρίου του λαβούσα χώραν ἀπὸ τῆς τελευταίας του διαμονῆς κωλύει τοῦτο διὰ τὴν ἀνεύρη. Ἡ Δάμαλις δὲν πορεύεται ἀφ' ἐκείνης ὡς ἄλλοτε εἰς τὸν σηκόν, εἰς ὃν προσετέθη νέα τις θύρα ἀπὸ τῆς τελευταίας τῆς ἐξόδου, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἰσαχθῆ. Τὸ ἄγριον ζῶον δὲν φοβεῖται τὸν κυνηγὸν ἀκινήτου, ἀλλὰ διέρχεται πρὸ αὐτοῦ καὶ βόσκει, καὶ ἀποδιδράσκει τότε, ὅταν οὗτος φανερὰ κινήται ἢ

(1) Τὴν ἐκμάθησιν τῆς προφορᾶς λέξεων ὑπὸ τινῶν πτηνῶν καθὼς καὶ τὸ ἔδειν ὁ Γρίμ (Grim) βασιλεὺς εἰς τὸ ἔρθιον σχῆμα τοῦ λαίμου τῶν πτηνῶν, καθὼς καὶ ἡ ἐνάρθρωσις τῶν λέξεων ἐξαρτᾶται, κατ' αὐτὸν, οὐσιωδῶς ἐκ τῆς ὀρθῆς στάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἣ δύνανται νὰ ἐκφέρῃ ἡσυχῶς καὶ σαφῶς ἐκαστην φωνήν, τοῦ ὅτι ἐν τοῖς τετραπόδοις εἶναι πολλὸ δύσκολον. Κατ' ἐμὴν ὅμως γνώμην ἡδύνατο ὁ ἀνθρώπος καὶ εἰς ὀριζόντιον θέσιν νὰ ὁμιλῆ, καὶ ὅτι ἡ ὀρθὴ στάσις διευκολύνει μᾶλλον τὸ ἔδειν ἢ τὸ ὁμιλεῖν.

ὅταν ὁ ἄνεμος φέρῃ τὴν ὄσμην τούτου ὡς σαρκοφάγου. Ὁ Κύων φοβεῖται τὸ ἀνάκλιτρον, ἐφ' οὗ ἡσυχάζων ἔλαθε πληγὰς παρὰ τοῦ κυρίου του, ἢ ἀναπαυόμενος πάλιν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρον φοβεῖται τὸν κύριόν του, εὐθὺς ἀφοῦ ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ ὅτι ἐρχεται, διότι ἔνεκα τούτου ἔλαθε πληγὰς. Ἐκεῖ τὸ ἀνάκλιτρον ἐνετυπώθη εἰς τὸν κύνα κατὰ τὴν λήψιν τῶν πληγῶν ὡς φοβερά τις εἰκὼν, ἐνταῦθα ὁ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρον τύπτων κύριος. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἐξεσυνείθισεν ὁ κύων τὸ ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρον κεῖσθαι, ἐν τῇ δευτέρᾳ οὐχί. Τὸ ζῶον λοιπὸν δύναται νὰ διατηρήσῃ τὰς συλληφθεῖσας αἰσθητικὰς ἐντυπώσεις, ἔχει, ὡς λέγουσι, μνήμην, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ σκεφθῆ, οὐδεμίαν ἔχει διάνοιαν. Τὸ περιεχόμενον τῆς μνήμης του εἶναι πληθὺς τις μορφῶν, διοχτευομένων εἰς τὸν μυελόν του ἐξωθεν διὰ τῶν αἰσθητικῶν νεύρων. Τὸ ζῶον λοιπὸν δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ ἐνδομύχως, ἐν τῷ πνεύματι του τὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐγχαρχθείσας αὐτῷ μορφὰς ἐκάστου ἀρεστοῦ στοιχείου, οὔτε νὰ παραστήσῃ τὴν εἰκόνα οἰοδῆποτε, ὅπερ ἄλλοτε εἶδεν, ἀλλ' ἔχει ἰδέαν τινὰ ἀντικειμένου τινός, ὅταν πάλιν τῷ ἐμφανισθῆ· διακινώσκει πάλιν τὸ πρότερον ὄφθην ἀντικείμενον οὐχί ὡς τι μὴ πρότερον ὄφθην, ἀλλ' ὡς τι πρότερον ἦδη ὄφθην.

Ἀντικείμενόν τι μεθ' ὧν τῶν ἐν προτέρῳ θεωρίᾳ εἰς τὰς αἰσθήσεις του ἐμφανισθέντων ἐρχεται τότε πάλιν ἐν ἀνανεώσει παραστάσει εἰς μνήμην τοῦ ζώου, ὅταν τοῦτο παρουσιάζηται αὐτῷ ἐπανειλημμένως. Τὸ συλλαμβάνειν ὅμως οἴκοθεν ἰδέαν τινός, τὸ ἐν διανοίᾳ τι παριστάνει, ἢ ἐν πνεύματι εἰκόνα τινός ποιεῖσθαι ὀνομάζεται σκέπτεσθαι. Ὁ ἀνθρώπος σκέπτεται ὅταν καὶ διότι ἀντικειμένου ἀντικειμένου. Τὸ ζῶον ὅμως δὲν δύναται νὰ σκεφθῆ, διότι οὐδεμίαν δύναται νὰ συλλάβῃ ἰδέαν, καὶ ἐπομένως δὲν δύναται ἐπίσης νὰ καταδείξῃ τοιαύτην εἰς τὸν ἐξω κόσμον. Ὁ ἀνθρώπος δύναται νὰ δημιουργήσῃ διὰ τοῦ νοός του εἰκόνα τινὰ καὶ νὰ τὴν παραστήσῃ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν, ἢ ἀκουστὴν διὰ τῶν ὠτῶν ἢ ὄρατὴν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Χαράσσει τὴν εἰκόνα δένδρου ἐν τῇ ἄμμῳ, ὅπερ τὸ ζῶον ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ ἢ πλαστικῶς παρίστησι τι ἔχον μορφήν· αἱ ἐπὶ τῆς ἄμμου ἢ ἐπὶ τοῦ χάρτου γραμμαὶ πρέπει μὲν νὰ παριστῶσι τὸ δένδρον, καὶ τὸ πρότυπον λέοντος, ζῶοντα λέοντα, ἀλλ' οὔτε τὸς σημειωμένον δένδρον εἶναι τὸ ἀληθές δένδρον, οὔτε τὸ πρότυπον ἐνός λέοντος ὁ ἀληθὴς λέων. Τὸ διάγραμμα καὶ τὸ πρότυπον εἶναι μόνον ἢ αἰσθητικῶς καταστάσασα ἐντύπώσεις τοῦ ἀνθρώπου (1) περὶ ἐνός δένδρου ἢ περὶ ἐνός

(1) Τὸ ἰδέαν τινὰ ὄρατὴν ποιεῖν δι' εἰκονογραφίας, καὶ τὸ ἐκδηλοῦν τὰς ἐννοίας δι' εἰκόνων ἢ το ἢ ἀρχὴ τῆς γραφῆς. Ἡ ἀρχαιολογία τῆς γραφῆς, ἢ ἱερογραφία τῶν Αἰγυπτίων, συστάται

λέοντος. Ἐὰν προϋποθέσωμεν ὅτι τὸ διάγραμμα ἢ ἡ κεχρωματισμένη εἰκὼν ἐνός δένδρου ἢ τὸ πρότυπον ἐνός λέοντος εἶναι πολὺ φυσικὰ, θὰ θελήσῃ τὸ ζῶον νὰ φάγη ἐκ τοῦ ἐξωγραφισμένου δένδρου ἢ θὰ φύγῃ ἐκ τῆς εἰκόνας τοῦ λέοντος, ἐνῷ ὁ ἀνθρώπος ἀναγνωρίζει ἀμφότερα ὡς εἰκόνας, ἐξ ὧν ἡ μὲν παρίστησι δένδρον ἢ δὲ λέοντα. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον διὰ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ πλησίον του κέκτηται ὁ ἀνθρώπος τὴν ἰκανότητα νὰ κατασκευάσῃ διὰ τῆς πνευματικῆς του φαντασίας εἰκόνα τινὰ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ οὖς τοῦ ἰδίου. Δυνάμει τῶν φωνητικῶν τοῦ ὄργάνου παράγει φωνὰς ἀπλᾶς καὶ συνθέτους, δηλ. λέξεις φανερὰν ποιούσας τὴν εἰκόνα τῶν ἰδεῶν του. Ἡ λέξις εἶναι εἰκὼν τις φθογγώδης, δι' ἣς ὁ ἀνθρώπος ἀνακοινῶ εἰς τὸν πλησίον του τὰς σκέψεις του, εἶναι εἰκὼν τις ἐννοιῶν διαγραφόμενων ἐν τῷ ἀέρι, τιθεμένων εἰς κίνησιν διὰ τῶν φωνητικῶν ὄργάνων, καὶ ὠθουμένων κατὰ διαφόρους εὐθύνσεις. Ἡ ἀντικειμενικὴ διαφορὰ τόνου καὶ φωνῆς μοῖ φαίνεται ὅτι συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι δηλ. ἐν τοῖς τόνοις ὁ ἀπὸ ἀπωθεῖται ἐκ τοῦ λάρυγγος, καὶ τοῖ ἄλλοτε εἰς λεπτὰ ἄλλοτε εἰς πυκνὰ στρώματα, ὅτε μὲν μὲ ταχυτέρας καὶ στενοτέρας ὅτε δὲ μὲ βραδυτέρας καὶ πλατυτέρας δονήσεις, ἀλλ' ἐν τούτοις πάντοτε ἐν μονοτόνῳ καὶ εὐθείᾳ εὐθύνσει, ἐνῷ ἐν ταῖς λέξεσιν εἰς τὸ ἀερώδες βεῦμα τοῦ τόνου παράγεται μία κατὰ τὸν φθόγγον διάφορος καμπύλη, ἴσως ἑλικοειδῆς ἢ κυκοτερῆς τις διεύθυνσις, ὡστε τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ εἰς ἐλαστικὸν τι σῶμα προσπατιόντος βεύματος τοῦ ἀέρος ἦθελον εἶσθαι ἐν μὲν τοῖς ἀπλοῖς τόνοις τίς μᾶλλον ἢ ἦττον βαθὺ εἰσχωροῦσα κυκλοτερῆς μορφή, ἐν δὲ ταῖς φωναῖς γωνιώδης τις π. χ. κοίλη τις ἀστεροειδῆς. Ἡ τοιαύτη διὰ τῆς προφερθείσης λέξεως ἐν τῷ ἀέρι παραχθεῖσα τῆς κινήσεως μορφή (ἢς μοῖ συγχορηθῆ ἢ ἐκφρασις αὐτῆ) φθάνει ἤδη πρὸς τὸ ἀκουστικὸν ὄργανον τόσον τοῦ ὁμιλοῦντος, καθὼς καὶ τοῦ ἀκούοντος, καὶ παράγει, (κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν γνώμην) ὀδηγομένη διὰ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ μυελοῦ τοῦ ἀκούοντος στιγμιαίαν τινὰ (φωτογράμματος ὁμοίαν) ἐντύπωσιν, οἷον αὐτὸς ὁ ἀκούων αἰσθάνεται, ὅταν σκέπτηται τι, ὅπερ ἐκφράζει ἡ ἡδὴ ἀκουσμένη λέξις.

Ἐξ εἰκόνων τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἅτινα δηλοῦσι τὴν ἰδέαν τοῦ ἀντικειμένου καθ' ἑαυτὸ, καὶ τὴν ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν αὐτοῦ σχέσηιν πρὸς ἄλλα (Signa ideographica) ἢ ἀφηρημένην τινὰ ἔννοιαν, ἢν παρίστησι τὸ ἀπαικασθὲν πράγμα. (Signa determinativa). Ἐκ τῆς καθαρᾶς ταύτης εἰδογραφίας ἀνεπτύχθη ἡ ἱερογραφικὴ γραφῆ, ἐν ἣ εἰκὼν ἐνός πράγματος ἐτίθετο ἀντὶ τοῦ φθόγγου μεθ' οὗ ἤρχιζε τὸ ὄνομα τοῦ πράγματος τούτου (Signa phonetica). Τὰ διαγράμματα τῶν εἰκόνων τούτων, καὶ τοῖ κεκοσμημένα, ἀναφαίνονται ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἱερατικῇ γραφῇ, καὶ ἐν οὐχὶ ὅλοι, αἱ πλείεσται ὅμως γραφαὶ τοῦ κόσμου χρεωστοῦσι τὴν γένεσιν των εἰς τοὺς Αἰγυπτίους.

Ἡ ἀκουσθεῖσα λέξις διεγείρει εἰς τὸν ἀκούοντα τὴν αὐτὴν περίτινος ἰδέαν, ἢν αὐτὸς οὗτος περὶ τούτου ἦδη ἐσηματίσεν. Ἀλλ' ἡ ἀκουσθεῖσα λέξις δὲν ἐμποεῖ εἰς τὸν ἀκούοντα τὴν αὐτὴν ἰδέαν, ἢν ὁ λαλῶν σχηματίζει, ὅταν οὗτος ὁμιλῆ πρὸς ἐκεῖνον εἰς ξένην αὐτῷ γλῶσσῳ. Ἐἰς ὁ ἀκούων ἔπρεπε νὰ διδαχθῆ τὴν μητρικὴν του γλῶσσῳ ὡς παῖς, ἀφοῦ πρῶτον παρυσιαζέτο αὐτῷ τὸ ὑπὸ τῆς λέξεως σημαινόμενον, οὕτω πρέπει ἐπίσης καὶ οὗτος νὰ γνωρίσῃ πρῶτον τί σημαίνει ἡ λέξις τῆς ξένης αὐτῷ γλώσσῳ, ὅπως σχηματίσῃ ἔννοιαν τινὰ, τί ἐκεῖνος τῷ ὁμίλησεν. Πρέπει ὡς ἐδιδάχθη τὴν μητρικὴν του γλῶσσῳ, νὰ διδαχθῆ ἐπίσης καὶ τὴν ξένην, διὰ νὰ καταλάβῃ τί ἐλέχθη αὐτῷ διὰ τῆς τελευταίας ταύτης γλώσσῳ. Πρὸς τὸ μνησθῆναι λοιπὸν ὁμιλεῖν δύο τινὰ ἀπαιτοῦνται, ἀκοῦειν καὶ σκέπτεσθαι. Ὁ ἐκ γενετῆς κωφὸς σκέπτεται ἀλλὰ δὲν ἀκοῦει, καὶ μὴ ἀκούων δὲν δύναται νὰ ὁμιλῆ, καὶ τοῖ τὰ φωνητικὰ τοῦ ὄργανου εἶναι ἐντελῶς ἀνεπτυγμένα· ὡστε εἶναι καὶ ἄλλος, ἄρα κωφάλαλος. Ἐὰν κωφάλαλος τις ἤθελον ἀποκτήσῃ τὴν ἀκοήν του, ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε μάθει καὶ τὸ ὁμιλεῖν συναναστρεφόμενος ἀνθρώποις· ἐξάγει μὲν χαιρών ἢ λυπούμενος τόνους καὶ φωνὰς, ἀλλ' ὡς μὴ ἀκούων οὐδεμίαν ἔχει τούτων συνείδησιν.

Ἐἰς δὲ ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς οὐδεμίαν περὶ χρωμάτων ἰδέαν ἔχει, οὕτω καὶ ὁ ἐκ γενετῆς κωφὸς οὐδεμίαν ἔννοιαν τόνων καὶ φθόγγων. Ὅπως ὁ κωφάλαλος δι' ἐμφανῶν κινήσεων τῶν χειρῶν του καὶ τῶν μυῶν τοῦ προσώπου του προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν πλησίον του τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας του, οὕτω διδάσκαται ἐπίσης ὀλίγω κατ' ὀλίγον ἐκ τῆς κινήσεως τῶν μυῶν τοῦ προσώπου τοῦ λαλοῦντος νὰ ἐννοῇ τί οὗτος διὰ τῆς πρὸς τὸν πλησίον του ὁμιλίας θέλει νὰ ἀνακοινώσῃ. Διὰ νὰ κατορθώσῃ ὅμως νὰ ὁμιλήσῃ, δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ δύνασθαι ἀκοῦειν, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον καὶ τὸ ἀληθῶς τι ἀκοῦειν. Εἰς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του πάντοτε ἐν τῷ σκοτεινῷ ζῶν, ἤθελε συλλάβῃ τοιαύτην ἰδέαν φωτὸς καὶ χρώματος, οἷον ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς ἐν μέσῃ μεσημβρίᾳ. Οὕτω καὶ ἐν ἐρημίᾳ ἀνατραφέν τέκνον οὐδέποτε ἤθελε κατορθώσῃ νὰ ὁμιλήσῃ, καὶ ἤθελε εἶσθαι ὅμοιον κωφάλαλος μεταξὺ τῶν ὁμοίων του. Μάτην ἐλπίζει τις νὰ μάθῃ τὴν ἀρχικὴν γλῶσσῳ παρ' ἀνθρώπου ἐν παντελῇ ἐρημίᾳ ἀνατραφέντος, ὅπως ἐνίοτε ἐκολακεύοντό τινες. Ἡ γλῶσσα ἐνὸς καὶ μόνου ἐν τοῖς δάσσειν ἀνατραφέντος ἀνθρώπου συνίσταται ἐξ ἀπομιμήσεων τῶν ἀκουσμένων ψόφων καὶ ἤχων, π. χ. τοῦ θροῦ τῶν ὑδάτων, τοῦ πατάγου πιπτόντων λίθων, τῆς πνοῆς τοῦ ἀέρος τοῦ κρότου τῆς βροντῆς, καὶ τῆς ἠχούσης τῶν ζώων φωνῆς, ἢ ἐκ τῶν ἐξαγομένων ὑπ' αὐτοῦ φωνῶν, προερχομένων ἐκ τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων

του, χαρᾶς ἢ φόβου καὶ τῆς μεγάλης ἀνάγκης τῆς τροφῆς. Ἐὰν ὑπῆρχε μόνον εἰς ἄνθρωπος, ἢ ἐὰν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἐχωρίζοντο ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἔζων εἰς διάφορα μέρη τῆς γῆς, οὐδεμία ἤθελεν ὑπάρχει γλώσσα. Ἀνάγκη λοιπὸν πρὸς ἐπίτευξιν τούτου νὰ ὑπάρχωσι δύο ἢ καὶ περισσότεροι ἄνθρωποι συζώντες.

Ὅπως ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μαθηνομένη γλώσσα εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἀνακινώσεως τῶν ἰδεῶν του, οὕτως ἐπίσης ἡ πρώτη γλώσσα, ἡ ἀρχική, (ἢ αἰ ἀρχικαί, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς διάφορα τῆς γῆς μέρη, ἢ κατὰ διαφόρους καιροὺς πληθῆς τις ἀνθρώπων συνέζη) ἔπρεπε νὰ συνίσταται ἐκ τούτου, ὅτι δηλ. ὁ εἰς ἄνθρωπος προσεπάθει τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἰδέαν νὰ μεταβιβάσῃ διὰ φωνῶν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἑτέρου, διὰ νὰ καταστῇ αὐτῷ νοητός. Τὰ τέκνα μας μαθηνοῦσιν εὐθὺς ὑπὸ τῶν παιδαγωγῶν των νὰ μεταχειρίζονται δι' ὠρισμένας ἰδέας ὠρισμένας λέξεις ἢ σειρὰν τινὰ λέξεων. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ καταληπτὸν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἢ οἱ κατὰ πρῶτον μαθηάνοντες νὰ ὁμιλῶσιν ἄνθρωποι προέφερον εὐθὺς λέξεις, οἷας ἀνευρίσκομεν ἐν ταῖς γραφομέναις γλώσσαις τῶν διαφόρων καταδυσάντων καὶ τῶν εἰσέτι ἦδη ὑπαρχόντων ἐθνῶν, πρέπει — καὶ πρὸς τὰς ἀπλᾶς συλλαβὰς, τὰς ἀποτελούσας τὰς ρίζας τῶν λέξεων ἐν διαφόροις γλώσσαις ἀφορώντες, — νὰ παραδεχθῶμεν πολὺ περισσότερον, ὅτι τὸ ἀρχῆθεν ὁμιλεῖν συνίστατο ἐν ἀπλᾶς φωναῖς, ὡς οἱ ἄνθρωποι προέφερον μετὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπὶ τῶν αἰσθησέων των ἐντυπώσεις. Τοιαῦται λοιπὸν φωναὶ ἠδύνατο νὰ ἦναι ἢ ἐκφράσεις τοῦ πάθους των, τῆς ἐκπλήξεως, τοῦ φόβου, τῆς χαρᾶς καὶ λύπης, ἀγάπης καὶ μίσους εὐπραγίας καὶ δυστυχίας, ἢ ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως τοῦ λαμβάνειν, τοῦ σφετερίζεσθαι τι, ἢ τοῦ ἀμύνεσθαι, τοῦ ἀποκρούειν τι. — Τὸ ἀκούειν τὰς διαφορὰς ταύτας κατ' ὀλίγον αὐξανούσας τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς βουλήσεως φωνὰς παρέχει τῷ ἀκούοντι τὴν πνευματικὴν εἰκόνα ἐκείνου, ὅπερ ἠθέλησεν ἢ ἠσθάνθη ὁ ὁμιλῶν, ἀναμφιβόλως κατὰ τούτον τὸν τρόπον, ὅτι δηλ. ἐκεῖνος ἦτο αὐτόπτης τοῦ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ συμβεβηκότος, τοῦ ἐκθλίψαντος ἐκ τούτου τὸν αἰσθηματικὸν φθόγγον ἢ τῆς πράξεως τῆς τελεσθείσης ὑπὸ τούτου κατὰ τὴν προφορὰν ἢ ἀμέσως μετὰ ταύτην, δηλ. μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεώς του. Ὁ ἀκούων θὰ μεταχειρισθῇ π. χ. τὸν αἰσθηματικὸν φθόγγον, τὸν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἀνθρώπου προφερόμενον, ὅταν οὗτος βλέπῃ τὸν ἥλιον τοὺς ἀστέρους ἢ τὴν θάλασσαν, ἀπομιμούμενος αὐτὸν διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρα, θὰ προσφέρῃ δὲ τὸν αὐτὸν φθόγγον, θέλων νὰ καταστήσῃ προσεκτικὸν τρίτον τινὰ, ὅτι αὐτὸς βλέπει τι, ἢ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ βλέπει. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ὁ ἀκούων διὰ νὰ

γείνη καταληπτὸς εἰς τρίτον τινὰ, καλεῖ τὸ ὄρα ἐν ἀντικείμενον προφέρων τὸν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πρώτου προφερόμενον φθόγγον, ὅταν οὗτος κατὰ πρῶτον τυχαίως εἶδε τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ἢ ἄλλο παρόμοιον. Μία τρίτη περίπτωσις εἶναι ἐτι δυνατὴ, ὅτι δηλ. ὁ ἀκούων καλεῖ τὸν λαλοῦντα αὐτὸν διὰ τοῦ φθόγγου, ὅν οὗτος βλέπων τι ἐξέφερον (1). Δὲν εἶναι ὅμως ἀνάγκη, ὥστε εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἢ οἱ διαφοροὶ ἄνθρωποι δι' ἰδέαν τινὰ νὰ μεταχειρισθῶσι πάντοτε ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν φθόγγον. Δύναται ἐν ἐπιχειρημέναις αἰτίαις πρὸς ἐξέγερσιν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς βουλήσεως νὰ προφέρωσι διαφόρους φωνὰς. Πρὸς τούτο ὡς ἀπόδειξις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ περίστασις, ὅτι ἀληθῶς ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ γλώσσῃ διάφοροι λέξεων ρίζαι διὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν εὐρηναί, π. χ. ἐν τῇ Σανσκριτικῇ διὰ τὴν λέξιν *ίνα*. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου δὲν δύναται ἐπίσης νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἀπλὴν τύχην, ὅτι δι' ὠρισμένην τινὰ ἰδέαν ἢ ἔννοιαν εἰς οἷοςδήποτε φθόγγου, ἀδιάφορον τίς, προεφέρθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτε δύναται τις ἐπίσης νὰ παραδεχθῇ ὅτι μέγας ἀριθμὸς ἀνθρώπων συνεφώνησε νὰ θέσῃ δι' ὠρισμένην τινὰ ἰδέαν ὠρισμένην λέξιν, τοῦθ' ὅπερ μία μετὰ ταῦτα βαθμὶς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνίας ἤθελε πράξει, ὡς π. χ. ἀπόφασις τις ἐταιρίας τινὸς ἠδύνατο νὰ ἀπονεύμῃ ὠρισμένον τι ὄνομα εἰς νέαν τινὰ ὁδὸν ἢ εἰς νέαν τι πλοῖον, ἢ νέαν τινὰ ὀνομασίαν εἰς μίαν νέαν ἀνακάλυψιν. Πρέπει τὸ αἷτιον νὰ ἔγκηται ἐν αὐτῇ τῇ ἀνθρωπίνῳ φύσει, διὰ τί οἱ ἄνθρωποι ἔδωκαν ἄλλην φωνῆς ἐκφρασιν εἰς τὸ αἰσθημα τῆς χαρᾶς ἢ εἰς τὸ αἰσθημα τῆς λύπης, διὰ τί διὰ τὴν κοινὴν ἰδέαν τοῦ λαμβάνειν μεταχειρίζονται ἄλλας λέξεις, ἢ διὰ τὴν τοῦ διδόναι καὶ τιθέναι. Τὸ αἷτιον δὲ, κατὰ τὴν γνώμην μου, κεῖται ἐν αὐτῷ τῷ ἰδιάζοντι ὀργανισμῷ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων.

Τὸ λαλεῖν εἶναι ἐνέργεια ὀργάνων τινῶν τοῦ ἀνθρώπου σώματος, ὡς καὶ τὸ ἰέναι καὶ ἐργάζεσθαι διὰ τῶν κάτω καὶ ἄνω ἄκρων, προκαλούμενον διὰ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως ἐν ὑγίει καὶ ἐργηγορίᾳ καταστάσει, ἢ διὰ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν βουλητικῶν ὀργάνων, τῆς ὑπολεύκου ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου, διὰ τινος ἐπὶ τούτων ἐπενεργούσης αἰτίας, — π. χ. διὰ συμφορῆσεως αἵματος ἐν καταστάσει ὑπνου —

(1) Οὕτω πιθανὸν εἶναι, ὅτι sehen (ὄρα) sonne (ἥλιος) καὶ sein ἐφαίλουσι τὴν γένεσιν των εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ αἰσθηματικὸν ἐπιφώνημα, δηλ. εἰς τὸ συριστικὸν s! ἢ si! ἢ ss! Διότι ὁ ἀκούων τὴν φωνὴν τοῦ καθιστάντος αὐτὸν προσεκτικὸν ἐπὶ τοῦ ἡλίου ἀνήνεγκεν οὐ μόνον εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ ὄρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενον τούτου, καὶ εἰς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τοῦ βλέποντος. Ἐπίσης ἐν τῇ ἱερογλυφικῇ μία καὶ ἡ αὐτῇ εἰκόνα ὅτε μὲν σημαίνει τὸ ἀντικείμενον, ὅτε δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ἀναφερομένην πρᾶξιν, π. χ. ὁ ἰχθύς τινὰ συλλαμβάνων πελεκᾶν ὅτε μὲν σημαίνει ἰχθύν, ὅτε δὲ τὸ ἀλιεῖν, καὶ ἄλλοτε τὸν ἀλιέα.

ἐντεῦθεν τὸ λαλεῖν ἐν ὄνειροις, ἢ ἐν ἀσθενείαις, ἐντεῦθεν οἱ παραλογισμοί. Τὰ φωνητικὰ ὄργανα εἶναι ἐπίσης κινήσεως ὄργανα, ὡς καὶ τὰ ἄκρα τοῦ σώματος. Ὡς τὸ γαλακτοφόρον ζῶον ἔχει δύο ἐμπρόσθια καὶ δύο ὀπίσθια, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος δύο ἄνω καὶ δύο κάτω ἄκρα.

Ἐν τῇ κατασκευῇ καὶ τῇ φύσει των εἶναι ὅμοια τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα. Τῇ ἀρθρώσει τῶν ἄνω προσήκουσα εἶναι ἡ ἀρθρωσις τῶν κάτω ἄκρων. Δύο ὁστᾶ ἢ ὠμοπλάτη καὶ ἡ κλεῖς κρατοῦσι τὰ ἄνω, ἢ λεκάνη καὶ τὸ αἰδοῖον ὁστοῦν στηρίζουσι τὰ κάτω ἄκρα εἰς τὸν κορμὸν. Τῷ μὲν πρῶτῳ ὁ βραχίον, τῷ ἐκ δύο ὀστέων κάτω σκέλει ὁ ἐκ δύο ὁστέων καρπός· τῇ χειρὶ μετὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τῶν τεσσάρων δακτύλων προσήκει ὁ ποῦς μετὰ τοῦ μεγάλου καὶ 4 δακτύλων. Ἐν τῷ τρέχειν καταλαμβάνει τὸ τετράπουν τὸν χῶρον διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν καὶ ἀπωθεῖ τούτον διὰ τῶν ὀπισθίων. Μετὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν (ἢ τῶν χειρῶν) βαστάζεται ὁ πῖθηξ ἐν τῷ ἀναρριχᾶσθαι, διὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν ὑψοῦται πρὸς τὰ ἄνω. Τὰ ἐμπρόσθια καὶ ἄνω ἄκρα εἶναι ἀρμόδια μᾶλλον πρὸς τὸ λαμβάνειν, τὰ ὀπίσθια καὶ κάτω μᾶλλον πρὸς τὸ ἀπωθεῖν. Ὅπως παρὰ τοῖς τετραπόδοις καὶ τὰ τέσσαρα ἄκρα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὸ τρέχειν, οὕτω καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ εἰς τὸ ἐργάζεσθαι καὶ κινεῖσθαι. Καὶ τὰ τέσσαρα ἀποτελοῦσιν ἓν ὅλον, οὕτινος τὰ μέλη ἐν τῇ ἐνεργείᾳ των συμβοηθοῦσι καὶ συμπράττουσιν ἀλλήλοις. Τὸ κινεῖν τὸν βραχίονα ἐν τῷ βαδίσματι τοῦ ἀνθρώπου ἀναπολεῖ τὸ βαδίζειν τῶν ζῶων διὰ τῶν τεσσάρων ποδῶν ὅπως παρὰ τούτοις ὁ δεξιὸς ἐμπρόσθιος ποῦς καὶ ὁ ἀριστερὸς ὀπίσθιος, ἢ ὁ ἀριστερὸς ἐμπρόσθιος καὶ ὁ δεξιὸς ὀπίσθιος ταῦτοχρόνως προβαίνουσιν ἐν τῷ βαδίσματι, οὕτως ἐπίσης ὁ ἄνθρωπος προτιθεῖ τὸν ἀριστερόν του πόδα κινεῖ πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸν δεξιὸν βραχίονα, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω προτιθεῖ τὸν δεξιὸν πόδα, καὶ ἀνάπαλιν προτιθεῖ τὸν δεξιὸν κινεῖ τὸν ἀριστερόν βραχίονα πρὸς τὰ ἐμπρὸς, εἰς τὰ ὀπίσω προτιθεῖ τὸν ἀριστερόν.

Τῷ συστήματι τῆς κινήσεως τοῦ σώματος προσήκει τὸ σύστημα τῆς κινήσεως τοῦ πνεύματος, ὁ γλωσσικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ταῦτα συνίστανται ἐκ τεσσάρων ἄκρων, ἐκ τεσσάρων πρὸς ἀλλήλα προσκαρμυζομένων κινήσεως μελῶν. Ὁ λάρυγξ ἐρεθιδόμενος ἐπὶ τῶν βρόγχων, τῶν περιεχόντων τὸν εἰσερχόμενον ἀέρα, ὡς τὰ ἄκρα ἐρεθίζονται ἐπὶ τοῦ κορμοῦ, ὅν φέρουσι καὶ κινουσι, δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς σύζευξιν τινὰ δύο βραχίωνων καὶ δύο μὲν συνιστάμενος ἐκ τεσσάρων χόνδρων, οἷτινες μετὰ τῶν συνημμένων ταινιῶν των σχηματίζουσι τὴν γλωττίδα, καὶ μετὰ τῶν μυῶν των παρέχουσιν αὐτῇ τὴν προσήκουσαν θέσιν καὶ πιέζουσι διὰ

ταύτης τὸν ἀέρα πρὸς παραγωγήν τόνων καὶ φωνῶν. Ὁ πέμπτος ὁ δακτυλοειδὴς χόνδρος ἐνθεν μὲν ἀναποκρίνεται τῇ λεκάνῃ ἐνθεν δὲ τῇ ὠμοπλάτῃ μετὰ τῆς κλειδός. Τοῖς μὲν πρῶτοις προσήκουσα εἶναι ἡ γλώσσα μετὰ τοῦ ἐκ τεσσάρων ὁστέων γλωσσικοῦ ὁστοῦ, ἀμφοτέρωθεν δὲ τοῖς καρποῖς ἢ ὑπερώα (ἢ στυγινοὶ οἱ μῦς ἐν μέρει ἔχουσι τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς των εἰς τὰ παραρτήματα τῶν πτερυγίων τοῦ πτερυγοειδοῦς ὁστοῦ.) Διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν μυῶν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ οὐρανίσκου παράγονται τὰ γλωσσοπρόφερτα καὶ οὐρανίσκοπρόφερτα σύμφωνα, ἅτινα ἐγγύτατα ἴστανται τῶν καθαρῶν λαρυγγόφωνων ἢ φωνηέντων. Ταῖς χειρὶ καὶ ποσὶ προσήκουσι ἢ ἄνω καὶ κάτω σιαγῶν, διὰ τῶν μυῶν τῶν ὁποίων παράγονται τὰ χεῖλεσπρόφερτα, ἀπώτατα ἰστάμενα τῶν φωνηέντων, λεπτόνοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς λαρυγγώδεις τόνους, καὶ κινουντα τὸ ρέυμα τοῦ ἀέρος εἰς λεπτοτάτους ἐλιγμούς.

Ἄνω καὶ κάτω σιαγῶνα πρὸ πολλοῦ παρέβαλον πρὸς τὰ ἄκρα τῆς κεφαλῆς. Τοὺς ὀδόντας παρέβαλον πρὸς τοὺς ὄνυχας τῶν δακτύλων. Ὀδόντας ἔχομεν 32, ὄνυχας ὅμως μόνον 20. Ἀλλ' ἐὰν ἀναλογισθῇ τις ὅτι ὁ ἀντίχειρ εἶναι ὁ ἀνταγωνιστὴς τῶν τεσσάρων δακτύλων, τότε ἡ ἀριθμητικὴ του ἀξία πρέπει νὰ λογισθῇ εἰς τέσσαρα. Ἀριθμοῦμεν λοιπὸν τετράκις ὀκτῶ ὄνυχας, ἄρα ὄσους καὶ ὀδόντας. Οἱ δύο κτένες ὁμοιάζουσι μὲ τὸν μικρὸν καὶ παράμεσον δάκτυλον, ὁ κυνόδους μὲ τὸν μέσον δάκτυλον, ὁ πρῶτος μυλόδους μὲ τὸν λιχανὸν καὶ οἱ ὀπίσθιοι τέσσερες μυλόδοντες μὲ τοὺς ὄνυχας τῶν ἀντιχειρῶν. Ἡ ἀρθρωσις τῶν ἄκρων βαίνει κατὰ τετράγωνον. Τὸ ὁστοῦν τοῦ βραχίονος συνίσταται εἰς δύο, τὸ τετράγωνον τῶν δύο εἶναι τέσσαρα, ἐντεῦθεν τέσσαρα ὁστᾶ τῶν καρπῶν. Τὸ τετράγωνον τῶν τεσσάρων εἶναι δέκα ἔξ, ἐντεῦθεν 46 δάκτυλοι εἰς τὰς χεῖρας. Ἡ αὐτὴ σχέσις ὑπάρχει καὶ διὰ τὰ κάτω ἄκρα· δεκαῖξ ὀδόντες εὐρίσκονται εἰς τὴν ἄνω καὶ ἄλλοι τόσοι εἰς τὴν κάτω σιαγῶνα, ἔξ ὧν οἱ μὲν παριστώσι τὰς δύο χεῖρας, οἱ δὲ τοὺς δύο πόδας τῶν ἄκρων τῆς κεφαλῆς.

Ἡ ἔκτενης αὕτη παραβολὴ τῶν γλωσσικῶν ὀργάνων πρὸς τὰ ἄκρα τοῦ κορμοῦ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τούτο, ὅτι δηλ. ἡ ἀνατομικὴ καὶ φυσιολογικὴ ὁμοιότης ἐκείνων πρὸς ταῦτα δείκνυσιν ἐπίσης ὁμοιότητά τινὰ τῶν ἐνεργειῶν ἀμφοτέρων· διότι ὡς τὰ μὲν ἄνω τοῦ κορμοῦ ἄκρα εἶναι ὠρισμένα μᾶλλον εἰς τὸ λαμβάνειν, καὶ σφετερίζεσθαι τι, τὰ δὲ κάτω μᾶλλον εἰς τὸ ἀπωθεῖν, οὕτω καὶ αἱ μὲν δι' ἐκείνων τῶν μελῶν τοῦ γλωσσικοῦ ὀργανισμοῦ, τῶν παραβληθέντων πρὸς τὰ ἄνω τοῦ κορμοῦ ἄκρα, παραγόμενα φωνὰ παριστώσι πνευματικὰς ἰδέας, τεινούσας πρὸς τὸ εἰδοποιεῖσθαι τι, δέχεσθαι, λαμ-

θάνατον, αὐτὸ δὲ δι' ἐκείνων τῶν μελῶν τοῦ γλωσσικοῦ ὀργανισμοῦ, τῶν παραβληθέντων πρὸς τὰ κάτω τοῦ κορμοῦ ἄκρα, παραγόμενα φωνῆ σημαίνουσιν ἀποκρουστικὰς τῆς βουλήσεως ἐκδηλώσεις καὶ δυσθυμίαν. Ἐνταῦθα δὲ ἀνάγκη νὰ γείνη μεία, ὅτι ἐν τῷ γλωσσικῷ ὀργανισμῷ τὰ ὄργανα τὰ παραβληθέντα πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω τοῦ κορμοῦ ἄκρα, συνημμένα πρὸς ἄλληλα ἢ ὄχι, συμπράττουσιν ἀλλήλοις ἐν τῇ ἐνεργείᾳ των, καὶ πρὸς τὴν παραγωγὴν μιᾶς φωνῆς, ἐχούσης τὴν φυσιολογικὴν αὐτῆς ἐξοδὸν ἐν ἐνὶ γλωσσικῷ ὀργάνῳ τοῖς κάτω προσηκόντι ἄκροις, συνεργεῖ ἐπίσης καὶ τὸ πρὸς τὰ ἄνω ἄκρα παραβλαλλόμενον γλωσσικὸν ὄργανον, ὡς π. χ. ἐν τοῖς ἄνω παρετηρήσαμεν τὴν σύμπραξιν τοῦ βραχίονος διὰ τῆς ἐν τῷ βαδίζειν κινήσεως. Ἐπίσης καὶ ἐν τῷ ἐργάζεσθαι διὰ τῶν ἄνω τοῦ κορμοῦ ἄκρων, τὰ κάτω, ὡς βαστάζοντα τὸν κορμὸν, χρησιμεύουσιν ὡς ἀπακρίματα στηρίγματα ἐκείνων. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἡ συνεργεία ἐκάστου ἄκρου ἀλλὰ καὶ ἡ συνεργεία ἐκάστου μέλους τῶν ἄκρων εἶναι ἀναγκασίον τι καὶ πράγματι ἐκτελούμενον. (1)

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)
EMMANOÛHA ΓΑΛΛΗΣ.

ΟΔΟΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

Ἐν Μαδρίτῃ, τῇ 4 Μαρτίου 1867.

Φίλιπτε μοι Κύριε!

Βεβαίως θέλεις ἐπιφωνήσαι ἀναγινώσκων τὴν ἡμερομηνίαν τῆς προέσεως ἢ καὶ πρὶν ἀνοίξῃς αὐτὴν βλέπων τὴν ταχυδρομικὴν σφραγίδα, πόθεν δίσκος ἐν τῇ ἐρήμῳ; πόθεν ὁ τῆς Γαλιλαίας φίλος μου εἰς Ἰσπανίαν; Μὴ λησμονῆς ὅμως σὲ παρακαλῶ ὅτι χάρις εἰς τὸν ἀτμὸν κατήντησε καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀτμοκίνητος, καὶ ὅτι ἀντὶ νὰ ὑπάγῃς ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Κηφισίαν χάριν περιπάτου, δύνασαι σήμερον νὰ ἐπιχειρήσῃς τερπνότερον περίπατον εἰς Σμύρνην, εἰς Νεάπολιν, εἰς Μασσαλίαν ἢ καὶ ἀπώτερον.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν ποτε ἀνέγνωσα εἰς τὴν *Par-dōra* περιγραφὴν τινὰ τῶν κατὰ τὴν Ἰσπανίαν. Σοὶ στέλλω λοιπὸν τὰς ἐντυπώσεις μου καὶ ἂν μὲν τὰς κρίνης ὅπως οὖν ἀξίας ἀναγνώσεως φιλοξένησον αὐτάς, εἰδεμὴ, ἐξ ἀπόστειλον εἰς τὴν νεήλυδα Ἀφροέσσαν τῆς Θήρας, ὅπως αὐξήσῃς τὰς ἐκπυροσκοπήσεις αὐτῆς.

Ἀναχωρήσας ἐκ Μασσαλίας διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τὴν 10 1/2 μ. μ., ἔφθασα τὴν πρωῒν τῆς ἐπιούσης εἰς Περπινιᾶν, τὴν τελευταίαν ταύτην γαλλικὴν πόλιν τῶν πρὸς τὴν Ἰσπανίαν συνόρων προγευθεὶς δὲ εἰς αὐτὴν, ἀνεχώρησα τὴν 3 μ. μ. διὰ ταχυδρομι-

(1) Ἐπεταί φυσιολογία τῶν φωνῶν καὶ ἡ σημασία τῶν βίβλων τῶν λέξεων.
Σ. Μ.

κῆς ἀμάξης εἰς Βαρκελώνην, καὶ μετὰ 2 1/2 ὥρας ἀνεβάζομεν τὰ Πυρηναῖα. Αἱ τελευταῖαι ἀκτίνες τοῦ ὀνότος ἡλίου ἐχρῶσιζον τὰς κορυφὰς τῶν καταφύτων λοφίστων, ἀντανακλώμεναι δὲ καὶ εἰς τὰς χιονοσκεπαστοὺς ὑψηλὰς κορυφὰς περήγαγον ποικίλα χρώματα. Μετὰ μικρὸν ἐφθάσαμεν εἰς Περτοῦς, τὸ τελευταῖον γαλλικὸν φρούριον, καὶ ἀποχαιρέτισαντες τοῦ αὐτοκράτορος τὴν σημαίαν προσηγορεύσαμεν εὐθὺς ἀμέσως τὴν τῆς Ἰσπανίας. Καὶ ἄλλα φθάσῃ τις εἰς Περπινιᾶν βλέπει διχοφορὰν τινὰ πρὸς τὰ γαλλικὰ ὅταν ὅμως διέλθῃ τὸ Περτοῦς γίνεται αὕτη τόσον σημαντικὴ, ὥστε ἀμέσως ἐννοεῖ ὅτι εὐρίσκειται εἰς ἄλλην χώραν ἐν μόνον βῆμα ἀρκεῖ νὰ σὲ μεταφέρῃ ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἄλλο ἔθνος, ὅπως ἀντιθέτους ἔχον τοὺς χαρακτῆρας, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα. Φαίνεται ὅτι ὁ θεμελιωτὴς τοῦ παντὸς ἔχει ἰδιαιτέραν σφραγίδα δι' ἕκαστον λαόν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀφίνεις στρατιώτας φαειροὺς καὶ προσηνεῖς, εἰς τὴν Ἰσπανίαν βλέπεις αὐστηροὺς καὶ κατηρεῖς· ἐκεῖ κομψοὶ νεάνιδες ἀποχαιρετοῦσι τὴν ἡμέραν διὰ χορῶν καὶ ἀσμαμάτων, ἐδῶ χωρικαί, σκεπασμένοι τὴν κεφαλὴν με μαντιλλίαις (ὁ θεὸς νὰ τὰς κάμῃ τοιαύτας!) ἀναμασσῶσι τὸ *Angelus* καὶ τὸ *Ave Maria*· ἐκεῖ ἄνδρες ἐνδεδυμένοι ὡς ἐν κειρῷ τῆς ἀνοίξεως, ἐδῶ περιτυλιγμένοι με κάππας· τὸ κατ' ἐμὲ δὲν εἶδον λαὸν φοβούμενον τὸ ψῦχος ὅσον οἱ Ἰσπανοί.

Τὴν 10 μ. μ. ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σταθμὸν τῶν Φιγιέρων, ὅπου διενυκτερεύσαμεν δειπνήσαντες κατὰ τὸν ἰσπανικὸν τρόπον καὶ κοιμηθέντες μέχρι τῆς 2 τοῦ πρωῒ, ὅτε ἀνέβημεν αὐθις εἰς ἄμαξαν καὶ τὴν 6 ἤλθομεν εἰς Γερόνην. Ἄν καὶ ἦτο Κυριακὴ, εὐρον παραδόξως ὅλους τοὺς ἐργάτας, οἷον ὑποδηματοποιούς, βάρπτας, ξυλουργοὺς, ἐργαζομένους· εἰργάζοντο τάχα ἀπὸ τῆς παρελθούσης καὶ ἀνέμενον τὸν κώδωνα τῆς λειτουργίας διὰ ν' ἀφήσωσι τὴν ἐργασίαν; τοῦτο εἰκάζω, διότι ἄλλως δὲν συνάδει με τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ.

Ἐκ Γερόνης διηλύσαμεν 28 σταθμοὺς τοῦ σιδηροδρόμου μέχρι Βαρκελώνης, ὅπου ἐφθάσαμεν τὴν 9 καὶ 1/2 ὥραν τῆς πρωῒας.

Ἡ Βαρκελόνη εἶναι ὠραία πόλις με ἀξιόλογα κτίρια, τὸ βασιλικὸν Παλάτιον, τὸ Χρηματιστήριον, τὴν Μητρόπολιν, ἔχουσιν κατὰ τὸν ἰσπανικὸν τρόπον ἐν τῷ μέσῳ χορὸν ὅλον ἀνάγλυπον, περιστάνοντα τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σωτῆρος, Πανεπιστήμιον νεωστὶ ἰδρυθέν, δημοσίους κήπους, καὶ ἄλλα.

Ὁ λιμὴν ἦτο πλήρης πλοίων πάσης σημαίας ἐκτὸς ἑλληνικῆς. Εἰς ὕψωμα δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως κεῖται φρούριον, ὑπερ λέγεται ἀπόρητον διὰ τε τὴν θέσιν καὶ τὸ ὄχυρόν τῆς οἰκοδομῆς.

Διατρίψας ἡμέρας δύο εἰς Βαρκελόνην ἐφιλοξενήθη ἐμὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Παύλου Τιντορέ, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῶν ἀτμοκινήτων. Ὁ Κ. Τιντορές φρο-

νεῖ ὅτι συμφερότατον θὰ ἦτο ἂν συνίσταντο ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰσπανίας, καθόσον μάλιστα τὰ ἀτμοκίνητα αὐτοῦ διαπλέουσι τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας μεταδιδόντα τακτικῶς εἰς Σμύρνην.

Πληρώσας 7 ὡρὰς μετέβην ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Μαδρίτην ἐκ Βαρκελώνης· δύο δὲ ὥρας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας εἶδομεν τὸ ὄρος *Monte Sierra*, γραφικώτερον τοῦ ὁποῦ δὲν εἶδον, καὶ τοῖς ἐπεσκέφθην τὸν Κάμυηλον, τὸ Θαβῶρ, τὸ Σινᾶ καὶ τὰ Πυρηναῖα.

Τὴν 9 τὸ ἑσπέρας ἐφθάσαμεν εἰς Σαρχόσσαν, ἣν διαβρέχει ὁ Ἔβρος, διατρίψαντες δὲ μίαν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν ταύτην τῶν Ὀμμιάδων ἀπήλθομεν εἰς τὸ Καλίφκτον τῆς Κορδόνης. Πολλὰ ἀρχαῖα ἀραβικὰ εἰρηπια σώζονται εἰς τὴν Σαρχόσσαν, ἀξιοθαύμαστοι δὲ πρὸ πάντων εἶναι οἱ ναοὶ τῆς. Τὴν ἐπαύριον ἀνεχώρησα τὴν 10 μ. μ. εἰς Μαδρίτην καὶ τὸ πρωῒ μ' ἐξύπνισαν αἱ φωναὶ τῶν ἐπιστατῶν κραζόντων «Σινιόροι βιαχέροι, Ἑλλκαλά δι' Ἐναρές.» Ἡ ἱστορία τοῦ Πικουίλου Ἀλι-Ἀγᾶ καὶ τὸ Μοναστήριον τῶν Ἰησοῦτων παρουσιάσθησαν ἀμέσως εἰς τὴν μνήμην μου.

Δύο ὥρας μετὰ ταῦτα ἤμειθα εἰς Μαδρίτην.

Τὴν ἐπιούσαν ἐπεσκέφθην κατὰ πρῶτον τὸ Μουσεῖον. Ἄν καὶ πολλὰ τῶν εἰκόνων ἔχον σταλεῖ εἰς τὴν ἐκθεσίαν τῶν Παρισίων, οὐδὲν ἦτον ὀλόκληρος. Ζωὴ ἀνθρώπου ἀπαιτεῖται ὅπως ἐξετάσῃ τις τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μουρίλλου, τοῦ Ραφαῆλ καὶ ἄλλων ὀνομαστων τεχνιτῶν. Τί κρίμα ὅτι οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Εὐρώπην Ἕλληνας καλλιτέχναι λησμονοῦσι τὴν Ἰσπανίαν!

Αἱ ὁδοὶ τῆς Μαδρίτης εἶναι πλατεῖαι, εὐθεῖαι καὶ κενονικαὶ· ἐξέχει δὲ ἡ λεγομένη *Puerta del Sol*.

Ἀντικρὸ τοῦ βασιλικοῦ Παλατίου εὐρίσκειται ἡ *Plazuola de Isabel Segunda*, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας κεῖται λαμπρὰ κρήνη, γύρω ἔχουσα δένδρα καὶ τὰ ἀγάλματα ὅλων τῶν βασιλέων τῆς Ἀστουρίας καὶ Ἰσπανίας.

Τῆς Μεγαλειότητος βασιλίσσης εὐαρεστηθείσης νὰ μοὶ χορηγήσῃ ἀκράσιν, ἔλαθον τὴν ἄδειαν νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ βασιλικὸν Παλάτιον, καθωραϊσμένον με μεταξωτὰ περιπετάσματα, ἐφ' ὧν κρέμονται πολυτιμοὶ εἰκόνες. Οἱ τοῖχοι τοῦ γιγαντιαίου τούτου οἰκοδομήματος, ἔχουσι 1 καὶ 1/2 γαλλικοῦ μέτρου πάχος· ὅλον δὲ τὸ παλάτιον εἶναι ἐστρωμένον με τάπητας ἰσπανικοῦς. Ἡ αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς, *Sala de embajadores*, εἶναι ἴσως μοναδικὴ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ θρόνος βασιζόμενος ὑπὸ τεσσάρων χρυσῶν λεόντων εἶναι ἐκ πλουσιωτάτων καὶ πολυτιμοτάτων λίθων, εἰς τὸ βάθος δὲ τῆς αἰθούσης ὑψοῦνται δίκην στοᾶς στήλαι ἐκ λευκοῦ καὶ μαύρου μαρμάρου, με χρυσοῦ ἐπιστήλιζ, ἐφ' ὧν κείνται ἀγάλματα, ἀριστου-

ργήματα τέχνης. Τὸ προσευχητήριον τῆς Α. Μ. εἰς δὲ με ἐδέχθη, εἶναι μικρὸς θάλαμος πλήρης ἀλληγορικῶν εἰκόνων.

Ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας ἄγει τὸ 36 ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς, ἔχει ὠραῖον τὸ ἀνάστημα, εἶναι γλυκεῖα καὶ εὐπροσήγορος, οἱ δὲ τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἔχοντες ὀφθαλμοὶ τῆς ἐρμηνεύουσι σπανίαν ἀγαθότητα καρδίας. Οἱ Ἰσπανοὶ πάντων τῶν κομμάτων κηρύττουσι τοῦτο ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος.

Κατέκλυται τῆς πλατείας τῆς Ἰσαβέλας εἶναι τὸ βασιλικὸν θέατρον, κτισθὲν ἐπὶ Καρόλου τοῦ Γ'. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶχε τὴν φιλοτιμίαν νὰ πλουτίσῃ τὴν Ἰσπανίαν με λαμπρὰ κτίρια. Εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς προσόψεις τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν βλέπει τις τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου τούτου ἡγεμόνος.

CAROLUS III BORBONICUS.

Τὸ θέατρον τοῦτο εἶναι ὄντως βασιλικὸν οἰκοδόμημα. Τὸ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργείων, κεῖται εἰς τὴν αὐτὴν ὁδὸν, τὴν *Puerta del Sol*, ὅπου καὶ τὸ κατὰ τὸν τοῦ Τηλεγραφείου, στερεὸν καὶ κομψὸν κτίριον.

Οἱ περίπατοι τῆς Μαδρίτης εἶναι λαμπροὶ καὶ ἀξιόθεστοι καὶ πρὸ πάντων τὸ *Buen Retiro*, βασιλικὸς κήπος προσιτὸς εἰς τὸ δημοσίον καθ' ὅλας τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός. Παντὸς εἶδους καὶ παντὸς τόπου δένδρα συμμέτρως φυτευμένα καθωραϊζοῦσι τὸν ὠραῖον αὐτὸν κήπον, δεξαμενὴ δὲ πλήρης ἰχθύων καὶ κρήναι καὶ πήδακες δροσιζοῦσιν αὐτόν· τρεῖς τῆς ἐβδομάδος παιανίζει ἐκεῖ ἡ βασιλικὴ μουσική.

Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ λαὸς τῆς Ἰσπανίας δὲν ἀγαπᾷ τὴν Κυβέρνησίν του· ὑπάρχουσι τινες τρώοντι δυσηρεστημένοι, ἀλλὰ ποῦ δὲν εἶναι τοιοῦτοι; Καὶ μὲν καταφέρονται κατὰ τῶν ὑπουργῶν, πάντες ὅμως ὀμιλοῦσι με σέβας διὰ τὰς ἐστεμμένους κεφαλὰς. Ἡ ἐλευθερίτης τῆς Ἰσθβέλας εἶναι παραδειγματικὴ· ποτὲ χῆρα, ὀρφανὸν ἢ δυστυχῆς δὲν ἐξήτησεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν εὐσπλαγγίαν τῆς.

Ἐκ Μαδρίτης μετέβην εἰς *Aranjuez*, βασιλικὴν καὶ ταύτην ἰδιοκτησίαν.

Τὸ Ἀραγχοῦζ εἶναι μικρογραφία μεγάλης πόλεως· ἀλλ' εἰς τὴν μικρὰν ταύτην πόλιν (ἂν δύναται νὰ ὀνομασθῇ οὕτω με 100 περίπου οἰκίας), ἦν περιβρέχει ὁ Τάχος, εὐρίσκονται δύο παλάτια βασιλικά, ἐν θέατρον, ἐν ἀμφιθέατρον ταυρομαχίας, τρεῖς λαμπρὰ ἐκκλησίαι, ἐν ὑποκατάστημα τοῦ ὑπουργείου, βασιλικὸν κήποι καὶ ἐν παρθεναγωγεῖον, εἰς δὲ διατρέπονται δαπάνη τῆς βασιλίσσης τὰ ὀρφανὰ τῶν στρατιωτικῶν κοράσια. Τὸ κατὰ τὸν τοῦτο προεδρεύεται ὑπὸ τῆς διασήμεου *Sora Patrocinis*.

Εἰς τὸν κήπον τοῦ ἐνὸς τούτων τῶν δύο παλατιῶν τοῦ ὀνομαζομένου *Casa del Laborador*, Κάρολος ὁ

Γ'. διασεδάζεν ἐργαζόμενος. Εἶναι διόροφον οἰκοδόμημα, περὶ τῆς πολυτελείας τοῦ ὁποίου ἀρκεῖ νὰ σοὶ εἶπω ὅτι αἱ κηκλίδες τῆς κλίμακος (gampe) ἔχουσιν 160,000 δραχμῶν χρυσῶν.

Τὰ ἐπιπλα τοῦ παλατίου τούτου εἶναι λαμπρότατα, καὶ μεταξὺ ἄλλων ἐν ὠρολόγιον ἐν εἶδει πυραμίδος, ἐν ᾧ αἱ ὠραι δεικνύονται ὑπὸ ἀστερίσκου ἐκ μικράγδου ἔχοντος μέγεθος λεπτοκαρπού. Τράπεζα καὶ θρανίον ἐκ μαλακίτου λίθου ἀξίας 38,000 δισηλών, παντοῦ εἰκόνες καὶ ἀνάγλυφα καὶ ὅσα ἡ τερατώδης φαντασία τῶν Ἀράβων δύναται νὰ ἐπινοήσῃ. Τὰ παραμύθια τῆς Χαλιμάς ἐδῶ εἶναι πράγματα.

Τὸ Ἀραγγοῦζ εἶναι σχεδὸν νῆσος ἢ μᾶλλον νῆσοι περιβρεχόμεναι ἀπὸ τὸν Τάχον ἐνόηται δὲ μετὰ τὴν στερεάν διὰ δύο λαμπροτάτων κρεμαστῶν γεφυρῶν. Οἱ δύο βασιλικοὶ κῆποι εἶναι κατάφυτοι καὶ πανταχοῦ στολισμένοι μετὰ ἀγάλματα παριστῶντα ἑλληνικὰς θεότητας.

Εἰς τοὺς ἐν Ἀραγγοῦζ βασιλικούς σταύλους εἶδον λαμπροτάτους ἀραβικοὺς ἵππους, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἓνα γέροντα κατάλευκον ὀνομαζόμενον Messaoud, ἐξ οὗ, ὡς μοι εἶπον, κατάγονται οἱ πλείστοι τῶν βασιλιτῶν ἵππων. Ὅποιος εὐδαίμων Μαθουσάλας!

Ἐν τέταρτον μακρὰν τοῦ Ἀραγγοῦζ εἶναι τὸ ἐξοχικὸν παλάτιον τῆς βασιλίσσης Marie Christine.

Ἐξ Ἀραγγοῦζ μετέβην διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Toledo. Μετὰ σπανίαν φιλοφροσύνην μετ' ὑπεδέχθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καρδινάλιος τοῦ Toledo, γέροντος σεβάσιμος, εἰς ὃν ἤμην συστημένος καὶ μετὰ πατρικὴν φροντίδα μετ' ἠρώτησε περὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας. Ἀποῦ ἔλαβες, μοι εἶπεν ἐπὶ τέλους, τὴν καλοσύνην νὰ μ' ἐπισκεφθῆς καὶ νὰ μοι δώσῃς πληροφορίας περὶ τῶν μακρῶν ἀδελφῶν μας, εἶναι δίκαιον νὰ σοὶ προξενήσω κτλ. εὐχαριστήσῃς τινὰ διὸ διέταξα νὰ ἀνοίξωσιν τὴν Μητρόπολιν ὅπου ὑπάγε νὰ ἴδῃς ἔργα ἂν ὄχι ἐφάμιλλα τῶν τοῦ Πραξιτέλους καὶ Ζεζύιδος καὶ Ἀπελλοῦ, τοῦλάχιστον τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἰσπανίας. Δὲν δύναμαι νὰ σὲ περιγράψω τὸ κάλλος καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς μητροπόλεως ταύτης. Τὸ θυσιαστήριον (maitre-hôtel), ὅλον ἀνάγλυφον ἔχον ὕψος 30 μέτρων γαλλικῶν, εἶναι ἀριστουργήμα τέχνης. Τὰ στασιδία τοῦ χοροῦ ὅλα ἐκ πολυτιμοτάτων ξύλων μετὰ θαυμαστὴν ἐπιτηδειότητα ἐξεργασμένα ἀνάγλυφα, παριστάνουσι τοὺς πολέμους τοῦ ἐκ Κορδοῦς Γονζάλβου καὶ Ἰσαβέλας τῆς Καθολικῆς.

Εἰς τὸ θησαυροφυλακεῖον μεταξὺ τῶν ἄλλων θαυμασιῶν τῆς τέχνης, ἀξιοσημείωτα εἶναι ἐν χειρογράφων τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ὅπερ Λοδοβίκος ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς (Saint-Louis) ἐχάρισεν εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Toledo. Πόσαι ἄρα δεκάδες ἐτῶν κατηναλώθησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ λαμπροῦ τού-

του ἔργου! Ἐκάστη σελὶς ἔχει τέσσαρες ἐντεχνοτάτας μικρογραφίας, παριστάνουσας τὴν ἱστορίαν τοῦ κειμένου· τὰ δὲ γράμματα εἶναι γοθικά. Δίσκοι ἀργυροὶ, σφαῖρες ἐπιτηδειότατα ἐξεργασμένοι, πλήθος χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀγαλμάτων καὶ τέλος βραχιόνια καὶ ἐμπροσθέλα (tablier) ἐντὸς διπλοῦ κιβωτίου φυλασσόμενα ὡς ἄλλα κειμήλια, διότι εἶναι αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐφόρει ἡ Παναγία Θεοτόκος· εἶναι δὲ κεκαλυμμένα ἀπὸ ἀδάμαντας καὶ παντὸς εἶδους πολυτίμους λίθους.

Εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Toledo φυλάττεται καὶ μία εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκά. Ἐντὸς δὲ αὐτῆς κεῖται ὁ τάφος τοῦ πρώτου Ἀρχιεπισκόπου καὶ ἱδρυτοῦ αὐτῆς, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκειται λατινιστὶ ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή·

«*Ἐρταῖθα κεῖται κόνις, σποδός, καὶ σκώληκες καὶ μηδὲν.*»

Μετὰ τὴν μητρόπολιν ἐπεσκεψθῆν πολλὰς ἄλλὰς ἐκκλησίας, ὧν ἄλλαι μὲν ἦσαν τζαμιά καὶ ἔχουσι τοὺς μιναρέδας των, ἄλλοι δὲ ναοὶ Ἰουδαίων. Εἰς μίαν τούτων μοι εἶπον ὅτι τελευταῖον συνέβη κωμικόν τι· εἰς Ἰουδαίους, οὐτινος οἱ προπάτορες εἶχον κτίσει τὴν Χάθραν ταύτην, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῆ εἰς Toledo καὶ προσποιηθεὶς ὅτι ἐπώλει εἰκόναν ἀγίου νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἀλλ' ὅτε εἰσῆλθε μὴ δύνηθις νὰ κρατήσῃ ἑαυτοῦ, ἤρρισε νὰ προσεύχεται ἑβραϊστὶ· παιδία τινὰ εὐρεθέντα ἐκεῖ τὸν ἐνόησαν καὶ ὁ ταλαίπωρος ἐξῆλθε κακῶς ἔχων.

Εἰς Toledo ὑπάρχει πάντοτε ἐργοστάσιον ξιφῶν καὶ μαχαιρῶν τῆς τραπέζης, ἃς κατασκευάζουσι μετὰ πολλὴν φιλοκαλίαν καὶ στερεότητα.

Ὁ ταχυδρόμος σπεύδει· ἐγὼ δὲ ὅλως κεκοπικῶς βιάζομαι νὰ καταθέσω τὸν κάλαμον, ὑποσχόμενος νὰ προσθέσω εἰς τὰς εἰδήσεις τῆς παρουσίας μου καὶ ἐτέρας, ἂν αἱ πρῶται εὐαρεστήσωσιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας σου.

E. Θ. ΜΑΡΟΥΤΖΗΣ.

ΝΗΣΟΣ ΑἴΓΙΑ.

Ἡ νῆσος Αἴγία, ἐνθα τὸ ἠρωϊκὸν Ἀρκάδιον ἐκ Κρήτης ἀναπλέον κατέφυγεν, ὑπὸ τεσσάρων καταδικασμένων φρεγατῶν, ἐστὶ κοινῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Τσεριγότου, ὑποκοριστικὸν τοῦ ξενοφάνου καὶ Σλαβικοῦ ἴσως ὀνόματος Τσερίγου (Leake, Travels in Northern Greece. Τόμ. Γ', σ. 70), ὑπὸ δὲ τῶν εὐαριθμῶν αὐτῆς κατοίκων καλεῖται Σιγίλιον. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι τὸ ὄνομα αὐτῆς παραλλάσσει, ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν ἐν μέρει ἐκ τῆς ἀμαθείας τῶν ἀντιγράφων. Ἡ μόνη ἀναμφισβήτητος τῆς νήσου ὀνομασία ἐστὶν ἡ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν πα-

ραδεχθεῖσα, ἀπαντωμένη παρὰ Διονυσίῳ τῷ Περιηγητῇ (Geographi Graeci Minores ἐκδ. Κ. Μυλλέρου. Ἐν Παρισίοις, Τόμ. Β'. στίχ. 498—99),

Πολλὰ δ' Ἀμνισοῖο βορείοτεροι ἄρτωνται
Αἴγιά τ' ἠδὲ Κῶθηρα Καλαυριά τε τρηχέια,

ἐνθα ὁ τὰς παρεκβολὰς εἰς τὸν γεωγράφον συγγράψας Εὐστάθιος καὶ οὐκ ὀλίγα τῶν ἀντιγράφων ἐκφέρουσι τὸ ὄνομα διὰ τοῦ υ. Τὴν διὰ τοῦ ι ὁμοίαν γραφὴν ἠκολούθησαν ὅ,τε ἀρχαῖος τοῦ Διονυσίου λατίνος παραφραστὴς Ροῦφος Φῆστος Αὐτῆνος (Geogr. Graec. Minor. Τόμ. Β'. στίχ. 669)

Aegilia parva
et procera caput turgescunt pulchra Cythera,

καὶ ὁ Πλίνιος (Natural histor. Δ'. 19 § 57), εἰ καὶ ἀλλαχοῦ (αὐτ. Δ'. 22 § 66) φέρουσι τ' ἀντίγραφα Aegilia, Aeglia καὶ Egilia, ἐνθα ὁ ἐκδότης Sillig (Gotha, 1851—55) ὁρθῶς ἀπέδωκε τὴν γραφὴν Aegilia. Τὸ ἄλλο τῆς νήσου ὄνομα, Αἴγιλία, κατεχωρίσθη μὲν ὡς γνήσιον ἐν τῇ Διδοτείῳ ἐκδόσει τοῦ Θεοφύλου τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου καὶ ἐντεῦθεν ἐν τῷ πλείστου λόγου ἀξίῳ λεξικῷ τοῦ σοφοῦ Κ. Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ δὲν ἀπαντᾶται ἐν τοῖς ἀντιγράφοις, προῆλθε δὲ ἀπλῶς, καθ' ἃ νομίζομεν, ἐκ διορθώσεως ἡμαρτημένης γραφῆς τῶν Ἑθνικῶν Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Οὗτος τῷ ὄντι λέγων ἐν λέξει Αἴγιλιζ ὅτι τ' ὄνομα τοῦτο φέρει δημῶς τις τῆς Ἀντιοχείδος φυλῆς, ἐπιπροστίθεισιν ὅτι ἐστὶ καὶ νῆσος μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου Αἴγια.λεια, ὁ οἰκῆτωρ Αἴγιλιος, ὡς Κυθήριος.» Ἀλλ' ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ οἰκῆτορος δηλον ἐνταῦθα ὅτι ἡμαρτημένως ἔχει ἡ γραφὴ Αἴγια.λεια, ἐξ ἧς ὀρθῆς οὐσης ἤθελε προκύψῃ τὸ ἔθνικόν Αἴγια.λίων. Ὅθεν τρεπτόν ταύτην εἰς Αἴγιλιαν καὶ οὐχί, ὡς δοξάζει ὁ Meineke (Stephan. Byzant. ex recens. A. Meineke. Bero-lini, 1849) εἰς Αἴγία, διότι προκειμένου περὶ δύο τόπων ὁμωνύμων καλουμένων ἢ τοῦ λόγου συντέλεια ἀπαιτεῖ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ὀνόματος Αἴγιλις. Ἐκ τοιαύτης σκέψεως ὀρώμενος ἴσως καὶ ὁ σοφὸς Κοραῆς ἔτρεψεν ἐξ ἰδίας διορθώσεως τὰ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Κλεομένει Κεφ. 31 καὶ 32 πρώην ἀναγνωσκόμενα Αἴγια.λιαν καὶ Αἴγια.λιῶν εἰς Αἴγιλιαν καὶ Αἴγιλιῶν (Τόμ. Ε'. σ. 148—49), ἐναλλαττομένου τοῦ ἀριθμοῦ κατὰ τὰ Θῆβη, Θῆβαι, Πλάταια, Πλαταιαί· διὸ θαυμάζομεν τίνι ποτὲ λόγῳ ὁ Μύλλερους (Geograp. Graec. Minor. Τόμ. Β'. σ. 134) βεβαιῶσι ὅτι ἡ γραφὴ Αἴγια.λιαν καὶ Αἴγια.λιῶν ἐτράπη ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου φιλολόγου εἰς Αἴγία καὶ Αἴγιλιαν, ἐν ᾧ ἡ τοῦ Κοραῆ ἔκθεσις φέρει προφανῶς, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, Αἴγιλιαν καὶ Αἴγιλιῶν. Παρὰ τῷ Σχολιαστῇ τοῦ Θεοκρίτου (Α'. στίχ. 147) ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα, ὡς καὶ παρὰ τῷ Περιηγητῇ Διονυσίῳ, ἀλλὰ κατ' ἐναλλαγὴν ἀριθμοῦ, λέγοντι, «ἐστὶ

δὲ καὶ λακωνικὸν χωρίον Αἴγιλον, τινὲς δὲ ὅτι ἐστὶ καὶ νῆσος μεταξὺ Κρήτης καὶ Λακωνικῆς οὕτω καλουμένη» (Bucol. Graec. Reliquiae, edid. Ahrens Lipsiae 1859. Τόμ. Β'. σ. 87—88.). Ἡ ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἀναφερομένη νῆσος Ἰγυλος (Ἐθνικ. ἐν λέξ.), κειμένη μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου, οὐδεμία ἐστὶν ἄλλη βεβαίως εἰμὴ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος Αἴγία. Ὅτι δ' ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος καὶ Ἰγυλία καὶ ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐμνημόνευσεν αὐτῆς ὁ Ἡσίοδος, ἴσως ἐν τοῖς Καταλόγοις ἢ Ἠοίαις, διδάσκουσιν ἡμᾶς τ' Ἀμβροσιανὰ Σχόλια τῆς Ὀδυσσεΐας (Α. 88.), ἅτινα παραφέρομεν παραδεχόμενοι τὴν ὑπὸ τοῦ Goettling γενομένην διόρθωσιν τοῦ χωρίου· «Ἰγυλίαν ἐν τῇ κατ' Ἀντίμαχον Ἰγυλίην γράφεται. Διαφέρουσι δὲ οἱ τόποι· τὴν μὲν γὰρ Ἰγυλίαν ἐντὸς εἶναι πρὸς ἐσπέραν, τὴν δὲ κατὰ Κρήτην Ἡσίοδος φησι κείσθαι.» (Hesiodi Carmina recens. Goettlingius. Gothae 1843. Fragment. CXLVIII σ. 285) Τὸ δὲ παρὰ Πτολεμαίῳ ἀπαντῶμενον ὄνομα Ἐπία (Claud. Ptolem. Geograph. Γ'. 16, § 23. ed. Nobbe), προσλθὸν ἀναμφισβῶτως ἐκ πλημμελοῦς ἀναγνώσεως τῆς ἄλλης ἡμαρτημένης γραφῆς ΕΠΙΑΑ, ἐκληφθέντων τῶν γραμμάτων ΓΙ ὡς Π, διωρθώθη ὑπὸ τοῦ Wilberg (Essen, 1838—44) διὰ τοῦ Αἴγιλία, ἀλλὰ διορθώτεον μᾶλλον διὰ τοῦ Αἴγία ἢ Αἴγυλα, ὡς φέρουσι τινὰ τῶν ἀντιγράφων, καὶ τοι προξυτονοῦντα τὴν λέξιν. Παρὰ δὲ τοῦ Ὀρτελίου μανθάνομεν τέλος (Abrahami Ortelii Thesaurus Geographicus. Antuerpiae 1596 ἐν λέξ.), ὅτι ὁ κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Κερκυραῖος Νικόλαος ὁ Σοφιανὸς ἐν τῷ σχεδάρῳ, ὅπερ προσέθηκεν εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ τυπωθέντα γεωγραφικὸν τῆς Ἑλλάδος χάρτην, ὀνομάζει τὴν νῆσον Ἀντικυθουρίαν. Φαίνεται δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο Βυζαντινὸν, διότι καὶ τὰ παρακείμενα Κυθήρα ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, κατὰ μικρὰν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος παραλλαγὴν, νῆσος Κυθουρία (ὄρα Χρυσόβουλλον Μονεμβασίας, ὅπερ ὡς ἀνέκδοτον ἐν τῇ Παρδώρα ἐδημοσιεύθη (Τόμ. Δ'. Φυλλ. 85, 1 Ὀκτ. 1853), καὶ τοι πρότερον ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Buchon (Recherches historiques sur la principauté française de Morée, Paris, 1845. Τόμ. Α'. σ. LXXXI καὶ Byzantinische Analecten von Joseph Müller Wien 1852. σ. 14), καὶ τὸ ὡσαύτως ἐν τῇ Παρδώρα δημοσιεύθην Χρυσόβουλλον τῶν Κυθέρων (Τόμ. Γ'. Φυλλ. 144, 15 Μαρτ. 1856), ὅπερ ἔλαθε τὰς ἐπιμελεῖς ἐρευνᾶς τοῦ σοφοῦ Ζαχαρίου ἢ Lingenthal, δυναμένου ἐξ αὐτοῦ νὰ ἐπανορθώσῃ πολλὰ ἀμφίβολα καὶ ν' ἀναπληρώσῃ πολλὰ κενὰ χωρία τοῦ ὑπ' αὐτοῦ μετατυπωθέντος τῆς Μονεμβασίας Χρυσόβουλλου (Jus Graeco-Romanum Pars III Lipsiae, 1857. σ. 608), οὗ ἀπλή ἐπιτομή ἐστὶ τὸ τῶν Κυθέρων. Πλὴν τοῦ ὁ-

νόματος οὐδὲν ἄλλο περὶ τῆς νήσου παραδέδοται ἡμῖν παρὰ τῶν ἀρχαίων, ὅθεν καὶ ὁ Εὐστάθιος ὑπομνηματίζων Διονύσιον τὸν περιηγητὴν λέγει, «Αἴγυλα οὐκ ἤξιώται πολλοῦ λόγου τοῖς παλαιοῖς» (Geogr. Graec. Minor. ἐκδ. Μυλλέρου Τόμ. Β'. σ. 310). Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης, ὁ τὸ ἀρχαῖον τοῦ Λυκούργου πολίτευμα ζηλώσας ἢ ἀναστήσει ἐν Σπάρτῃ, ἠττηθεὶς ἐν Σελλάσις ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου, ὃν κατὰ τοῦ Κλεομένου προσεκάλεσεν ὁ στρατηγὸς τῆς Ἀρχαίας συμμάχιας Ἄρατος, καὶ ἀνγκασθεὶς ἢ ἀπολείψῃ τὴν πατρίδα καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγυπτον, κατέσχε κατὰ τὸν διάπλου αὐτοῦ εἰς τὰ Αἴγυλα. Ἐνταῦθα δὲ βαρέως φέροντος ἐνὸς τῶν ἐκείνου φίλων καὶ ἀκολούθων, ὀνόματι Θηρυκίωτος, τὴν ἤτταν καὶ παραινοῦντος τὸν Κλεομένην ἢ ἀπαλλάξωσιν ἑαυτοὺς ἀμφοτέρω τῶν δυσμενείων τῆς τύχης διὰ τῆς αὐτοκτονίας, ἀπεκρίνατο ὁ βελτίονος τύχης ἄξιος ἐκεῖνος βασιλεὺς τοὺς ἀξιωματικόνους λόγους ὅτι «Δεῖ τὸν αὐθαίρετον θάνατον οὐ φυγὴν εἶναι πράξωσιν, ἀλλὰ πράξιν.» Οὐ πειθόμενος δὲ τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Θηρυκίωτος, ἀμ' ἠνικαίρησε ἢ ἀποστῆ ἀπὸ τοῦ Κλεομένου, ἀπέσφαξεν ἑαυτὸν (Πλούτ. Κλεομ. ΑΑ'). Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1204 κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τὴν μετὰ ταῦτα γενόμενον διχασμὸν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, περιελθόντος εἰς τὴν κτήσιν παραβόλων τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης τυχοδιωκτῶν, κατέλαβε τὰ Αἴγυλα ὁ Ἐνετὸς εὐπατρίδης Ἰάκωβος Βιάρος, οὗτινος ὁ οἶκος εἶχε τῆς νήσου τὴν κατοχὴν ἄχρι τοῦ ἔτους 1655. (Romanin, Storia Documentata di Venezia, Τόμος Α'. Μέρ. Β'. σ. 483. Hopf Urkunden und Zusätzen zur Geschichte der Insel Andros. σ. 7. Lunzi, cond. polit. delle Isole Ionie, σ. 27.) Σταθερῶς οἰκισθεῖσα ἡ νῆσος περὶ τὰ τέλη τῆς ὀκτωκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ εὐαρίθμων Σφακιωτῶν, μεταβάντων ἐκεῖσε τῆ συναινέσει τῶν Ἐνετικῶν ἀρχῶν (ἱστορία φυσικὴ καὶ πολιτικὴ τῆς νήσου Σερῖγου, συναχθεῖσα παρὰ τοῦ Κυρ. Ἰωάν. Μικέλη τοῦ ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης — Ἀνέκδοτος συγγραφή, οὐ πάντῃ ἀξιοκαταφρόνητος, κτῆμα οὗσα τοῦ πρώην γενικοῦ θησαυροφύλακος τῆς Ἰονίου Πολιτείας Κυρ. Α. Φ. Βῆδ—καὶ Précis des opérations générales de la division française du Levant par J. Bellaire. Paris. 1805. σ. 159), ἤτο πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀγρίων αἰγῶν ἐνδικαίτημα καὶ τῶν πειρατῶν καταγώγιον (Description exacte des isles de l'Archipel, traduite du Flamand d'O. Dapper. Amsterdam. 1703. σ. 379). Ὁ Γάλλος Ἰάκωβος Σπῶν, ὅστις μετὰ τοῦ Ἀγγλοῦ Γεωργίου Οὐηλέρου ἐπεσεκέρθη κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα τὴν Ἑλλάδα, διδάσκει ὅμως (Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Le-

vant par J. Spon et G. Wheeler, Amsterdam. 1679. Τόμ. Α'. σ. 124) ὅτι ἡ νῆσος ἀνῆκε τότε εἰς συνταγματάρχην τινὰ Μαχαριωτὴν συμπλεύσαντα μετὰ τῶν δύο περιηγητῶν ἐκ Κερκύρας εἰς Κύθηρα. Τίτι δὲ τρόπῳ περιήλθεν ἡ νῆσος εἰς τὴν κτήσιν τοῦ Μαχαριωτοῦ ἀγνοοῦμεν. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος κατὰ τὴν πολυθρύλητον τῆς Κρήτης ἄλωσιν εἶχεν ἐπωφελῶς ἐκδουλεύσῃ τὴν Ἐνετικὴν πολιτείαν (Dapper. Descrip. etc. σ. 379), πιθανὸν ὅτι αὐτὴ ἐδώρησεν αὐτῷ τούτου ἕνεκα τὴν κατοχὴν τῶν Αἰγύλων. Ὁ τελευταῖος Γενικὸς Διοικητὴς τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ Ἐνετικῶν νήσων Κάρολος Βίδμαν, περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὸ ἐπίκαιρον τῆς νήσου, ἠβουλήθη μικρὸν πρὸ τῆς πτώσεως τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς τῆς Ἐνετίας ναυάρχου Ἀγγέλου Ἐμου ἐπινοητὴν καὶ ὑπὸ τῆς Συγγλήτου ἐπικυρωθῆν σχέδιον περὶ ἐποικίσεως καὶ ὀχυρώσεως τῆς νήσου. Ὅθεν πρὸς ἀκριβῆ τῆς χώρας ἰχνογράφησιν ἐπεμψεν ὁ Βίδμαν ἐπιτήδειον μηχανικὸν εἰς τὰ Αἴγυλα καὶ ἐξεῦρε τὰ πρὸς διατροφήν καὶ ἄμυναν τῶν νέων οἰκητόρων μέσα, ἀλλὰ πάντων ἤδη ἐτοιμῶν ὄντων πρὸς ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου, ἐπῆλθον τὰ σπουδαῖα γεγονότα, τὰ ἐπενεγκόντα τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας τὴν κατάλυσιν, καὶ οὕτω τῆς κυβερνήσεως τὸ σχέδιον ἔμεινεν ἀνεκτέλεστον. (Discorso Apologetico di Carlo Widmann, Proved. generale da mar, con illustrazioni e documenti. Venezia. 1799. σ. 145 — 46.) Ὁ Δάππερ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονοῦθέντι πονήματι (σ. 553) ἀποδίδωσι καὶ νόμισμα εἰς τὰ Αἴγυλα. Ἀλλὰ τοῦτο ἀνήκον εἰς τὰ τοῦ περιωνόμου νομισματολόγου Γολζίου, ὅστις, ὡς γνωστὸν, ἔχαιρεν ἐπινοῶν αὐτὰ καὶ γνήσια μετὰ πλαστῶν ἐξέδιδε, παρέχει, ἐκ τε τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οὐδέποτε ἄλλο τοιοῦτον ἐν Αἰγύλοις εὐρέθη, δικαίως ὑπονοίῃς ὅτι οὐδέποτε ἐκόπη. Φέρει δὲ τὸ νόμισμα ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ὀσίριδος καλαθηφόρου, ὀπισθεν δὲ γυναῖκα γυμνὴν, περιβάδην καθημένην ἐπὶ ἐμβόλου νεῶς καὶ δύο στάχυς σίτου κρατοῦσα μετ' ἐπιγραφῆς ΑΙΓΙΑΛΕΑΣ. Περιεργείας δὲ χάριν ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ τοῦ Γολζίου ὑπομνηματιστὴς Λουδοβίκος Νόνος ἐξάγει ἐκ τοῦ νομίσματος καὶ τὸ ἐμπεροπόλεμον τῶν κατοίκων καὶ τὸ εὐφορον τῆς χώρας, καὶ ἄλλην πολλὴν φλυαρίαν φλυαρεῖ πρὸς ἐξήγησιν ἢ δῆθεν τοῦ ἐν τῇ πλαστικῇ κεφαλῇ τοῦ Γολζίου χαλκευθέντος νομίσματος. (Ludovici Nonni Commentarius in Huberti Goltzii Graeciam, Insulas et Asiam Minorem. Antuerpiae. 1620. Graec. Ins. Tab. 3.) Περαιόντες τὰς ὀλίγας ταύτας περὶ Αἰγύλων εἰδήσεις προστίθεμεν ὅτι, ὡς ποτε τὰ παρακείμενα Κύθηρα ἐγένοντο ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ὑπερορίας τόπος ἀνδρῶς ἐπισήμου, τοῦ τῆς Ἀσίας ἀνθυπάτου Γάτου Σιλανοῦ (Taciti Annal. III 69), οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς ἐν Ἐπτανήσῳ προστασίας ὑπερωρίσθησαν εἰς Αἴγυλα ἄνδρες ἐπὶ παιδείᾳ καὶ πατριωτισμῷ διακρινόμενοι, οἵτινες ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι τὰ φόβητρα τῶν ἰσχυρῶν ἀνύψωσαν γενναίαν φωνὴν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας.